

MŪSŲ INTERVIU

LIETUVOS VALSTYBEI ŠIS KRAŠTAS YRA LABAI SVARBUS – **Irena Gaspe-
ravičiūtė** 3

ĮVYKIAI, PROBLEMOS, NUOMONĖS

TRUMPOS LYG BOBŲ VASAROS VORATINKLIS – **Jurgita Stankauskaitė** 14

IŠ MŪSŲ PRAEITIES

SUVALKŲ SUTARTIS – ŽVILGSNIS PO ŠIMTMEČIO – **Bronius Ma-
kauskas** 8

KULTŪROS BARUOSE

RUDENS GĖRYBIŲ ŠVENTĖ SU PROZA IR DAINA – **Onutė Virbylienė** 10
XVIII TARPTAUTINĖ KAPELŲ ŠVENTĖ – **Dalia Astrauskienė** 12

ŠVIETIMAS

UŽMIRŠTŲ IR PRIKELTŲ DVARŲ PĖDSAKAIS – **Aira Gurauskaitė** .. 16

KNYGŲ LENTYNOJE

KNYGOS SUTIKTUVĖS ALYTUJE – **Gintaras Lučinskas** 17

ŽMONĖS

DROŽINIUI, KAIP IR MEDŽIUI, REIKIA LAIKO PRIBRĖŠTI – **Jurgita
Stankauskaitė** 18

TIKĖJIMAS

ŠVENTASIS AKIPLĖŠA – DEGĘS MEILE DIEVUI, ŠVČ. MERGELEI MARI-
JAI IR ARTIMUI – **Kun. Jaroslav Kalinovskij** 21

IŠĖJĘ NEGRĮŽTI

PALIKO ŠĮ PASAULĮ LIETUVYBĖS PUOSELĖTOJAS SEINŲ KRAŠTE VYTAU-
TAS VILKELIS – **Janina Macukonienė** 23

SKELBIMAI

SPAUDA RAŠĖ

LIETUVOS ŽINIASKLAIDA 26

Viršeliuose:

Rudens žara (Vidos Valinčienės nuotr.)
Bobų vasara (Ramonos Masionytės nuotr.)

REDAKCIJOS ADRESAS

16-515 Puńsk,
ul. A. Mickiewicza 23

tel. / faks. (+48) 87 5161 416
www.e-ausra.pl
ausra@o2.pl

LEIDŽIA

Lenkijos lietuvių draugija
16-500 Sejny,
ul. Wileńska 9
tel. / faks. 87 5162 125

Vyr. redaktorė Irena Gasperavičiūtė
Redakcijos sekretorė Alicija Krakauskienė
Stilistė, korektorė Birutė Burdinaitė-Ołów
Techn. redaktorė Aldona Jonušonytė

KORESPONDENTAI: Petras Maksimavičius,
Eugenija Pakutkienė, Jurgita Stankauskaitė

Spausdino „Aušros“ leidyklos spaustuvė.

Numeris pasirašytas spaudai 2020-10-26

Rankraščiai taisomi ir trumpinami redakcijos
nuožiūra. Redakcijos nuomonė nebūtinai
sutampa su autorių nuomone.

Lenkijos lietuvių draugijos sąskaita

BS Sejny, ul. Powstańców Sejneńskich 1, 16-500 Sejny
Nr. 23 93540007 0000 0000 0198 0002
SWIFT / BIC kodas POLU PL PR

Zadanie pn. „Wydanie 24 numerów dwutygodni-
ka „Auśra” zrealizowano dzięki dotacji Ministra
Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Ministerstwo
Spraw Wewnętrznych
i Administracji

Projektą „Lenkijos lietuvių tautinio sąmonin-
gumo ugdymas“ iš dalies remia Spaudos, radijo
ir televizijos

rėmimo fondas
(gauta parama per
projekto įgyven-
dinimo laikotarpį
– 6000 eurų).

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Mieli skaitytojai!

IRENA GASPERAVIČIŪTĖ

Pandemija neatsitraukia. Vasarą šiek tiek įkvėpėme gryno oro, neprivalėdami dengti burnos, tačiau ta maloni laisvė neilgai tęsėsi. Atėjus rudeniui koronaviruso infekcijų skaičius skaudžiai išaugo, o kai perkopė 10000 ribą, vėl buvo imtasi griežtų priemonių – šiuo metu visa Lenkija paskelbta raudonąja zona. Mokiniai nuo 4 klasės nuo pirmadienio vėl mokosi nuotoliniu būdu, burtis gali daugiausia 5 asmenys, ne tik uždaroje patalpoje, bet ir gatvėje dėvime kaukes. Svarstoma, ar lapkričio 1 d. neuždaryti kapinių. Pagal apklausas apie 40 proc. lenkų žada Visų šventųjų dieną nesilankyti kapinėse.

Lenkijos lietuvių draugija daugelį planuotų projektų perkėlė į virtualiąją erdvę – jau baigiami filmuoti Vaikų teatrų festivalio spektakliai, Šaskrydžio dalyviai irgi jau įrašinėjami. Dar šiemet planuota surengti „Aušros“ leidinio 60-ąjį jubiliejų. Turbūt ir šis minėjimas vyks virtualiojoje erdvėje.

Jau aštuonis mėnesius gyvename kitoki gyvenimą. Ir nors yra žmonių, neigiančių koronaviruso egzistavimą, vis dėlto dauguma jo pribijo ir prievengia. Manau, tai logiška laikysena. Visur pabrėžiama: dezinfekcija, distancija ir kaukė – šiandienos atsakingo žmogaus atributai.

Šiandieną, kai rašau šį įvadinį, Lietuvoje vyksta Seimo rinkimų antrasis turas. Pirmuoju išrinkta tik pusė Seimo sudėties, pagal partijų sąrašus. Kitame „Aušros“ numery apžvelgsime rinkimų rezultatus – jau bus žinoma, kuri partija laimėjo ir kas kurs valdančiąją koaliciją.

Šį kartą rekomenduoju paskaityti interviu su LR konsulato Seinuose vadovu, ambasadoriumi Remigijumi Motuzu. Jis su mūsų kraštu pažįstamas daugiau kaip 20 metų.

Lietuvos valstybei šis kraštas yra labai svarbus

IRENA GASPERAVIČIŪTĖ

Pavasarij, kai dėl pandemijos visi ramiai sėdėjome namuose, darbą LR konsulate Seinuose baigė buvusi jo vadovė Izolda Bričkovskienė. Atsisveikinimas buvęs kuklus – mat negalima buvo burtis didesnėmis grupėmis. Panašiomis sąlygomis darbą minėtame konsulate pradėjo ambasadorius, buvęs švietimo ir mokslo ministras Remigijus Motuzas. Per keletą darbo Seinuose mėnesių jis susepėjo geriau susipažinti ir su mūsų kraštu, ir lietuvių bendruomenės padėtimi. Su gerb. ambasadoriumi kalbuosi apie mūsų bendruomenę, jo nuveiktus darbus ir planus.

Irena Gasperavičiūtė: Jau daugiau kaip 20 metų Jūs pažįstamas su mūsų kraštu. Koks įspūdis atvažiavus čia po ilgesnės pertraukos? Ar daug kas pasikeitę?

Remigijus Motuzas: Atvažiavęs po ilgesnės pertraukos į Seinus, maloniai nustebau. Jie tapo didingesni, nes sutvarkyti pastatai, viešosios erdvės ir, svarbiausia, pasikeitę žmonės, – tad visai kitokia bendroji atmosfera. Lyg niekas anksčiau nedraudė Seinuose kalbėti lietuviškai, tačiau pajutau, kad ir kai kurie vietiniai gyventojai to vengė arba bendravo tarpusavyje pusbalsiu. Dabar galima pamatyti daug lietuviškų užrašų, girdėti lietuvių kalbą parduotuvėse ir gatvėse. Ir dar man netikėta buvo, kad nemaža dalis vietinių lenkų supranta ir bendrauja lietuviškai, noriai dalindamiesi, kad turi lietuviškų šaknų.

Perėjus pagrindinę miestelio

gatvę, sklindant lietuviškomis pamaldoms iš bazilikos, mus didingai pasitinka čia gyvenęs ir dirbęs lietuvių vyskupas ir poetas Antanas Baranauskas. Vadovaujant Tautinių mažumų ir išeivijos departamentui teko nemažai prisidėti, kad paminklas vyskupui Antanui Baranauskui čia atsirastų. Juk kiek metų čia veikianti lietuvių bendruomenė mynė vietos valdžios institucijų slenksčius, kad gautų leidimą paminklo statybai.

Kaip pirmojo susitikimo metu sakė Seinų miesto burmistras Arkadiušas Novalskis (Arkadiusz Nowalski), daugiau kaip prieš du dešimtmečius Antano Baranausko vardas mus supriešino, o šiandien vienija. Seinai glaudžiai bendradarbiauja su Anykščiais. Tad įsitikinau, kad visos nuoskaudos liko praeityje, jokių nesutarimų tarp skirtingų etninių grupių nėra ir šiandien Seinai, pasak burmistro, savotiškai yra susitapatinę su Lietuva ir be jos nebeįsivaizduoja savo gyvenimo.

I. G.: Jūs buvęs ambasadorius Švedijoje, Maskvoje. Ar ne keista dirbus tokiuose dideliuose ir svarbiuose centruose atvykti į mažą atstovybę?

R. M.: Atstovaudamas Lietuvai jau trečioje diplomatinėje atstovybėje, galiu daryti išvadą, kad visos rezidavimo šalys yra labai svarbios ir diplomato misija ta pati – atstovauti Lietuvai ir ginti jos bei toje valstybėje gyvenančių tautiečių interesus. Mano paskyrimas konsulato vadovu Seinuose rodo, kad

Iš kairės: Seinų burmistras A. Novalskis, ambasadorius R. Motuzas, LR užsienio reikalų ministras L. Linkevičius, Palenkės vaivada B. Paškovskis, Seinų apskrities viršininko pavaduotojas A. Baudys

ta dialogas dėl pasienio regionų bendradarbiavimo. Lietuvos ir Lenkijos pasienio savivaldybės yra panašios – finansiškai jos neturtingos. Todėl turime paskatinti šių regionų ekonominę plėtrą. Neabejotina, kad bendrų bendradarbiavimo per sieną projektų, susijusių su pramonės, žemės ūkio, transporto, turizmo, sienos kirtimo (ar perėjimo) inf-

rastruktūros plėtra, įgyvendinimas būtų naudingas valdžios institucijoms, smulkiąjam ir vidutiniam verslui bei pagerintų Lietuvos ir Lenkijos pasienio gyventojų gyvenimo kokybę.

Tikiu bendrų regioninių projektų sėkme, nes entuziazmo ir patirties yra abiejose pusėse. Daug pastangų, kad pasienio regiono projektams būtų pritarta ir jie gautų finansinę paramą, deda Seinų miesto burmistras Arkadiušas Novalskis. Ne vieną bendrą projektą su kaimyninėmis Lietuvos savivaldybėmis jau įgyvendina Punsko savivaldybė. Viršaičio Vytauto Liškausko profesionaliomis pastangomis Punsko valsčius pagal įgyvendinamų projektų skaičių yra lyderis tarp 1500 kaimiškų savivaldybių Lenkijoje.

Gladaus tarpvalstybinio bendradarbiavimo savivaldos lygmeniu svarbą dar labiau atskleidė dėl COVID-19 pandemijos kilę iššū-

kiai. Užsienio reikalų ministras Linas Linkevičius, apsilankęs liepos 6 d. Seinuose ir Punske, inicijavo, kad būtų pasirašyti atitinkami tarpvalstybiniai susitarimai, reglamentuojantys specialiųjų tarnybų bendradarbiavimą kilus krizinėms situacijoms. Vilniuje jau liepos 13 d. susitikę Lietuvos ir Lenkijos vidaus reikalų ministrai pasirašė memorandumą ir sutarė dėl bendradarbiavimo krizinėmis situacijomis. Memorandume numatomas šalių Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo tarnybos bendradarbiavimas. Šalys pasižadėjo teikti pagalbą kilus krizinei situacijai ir pasienio teritorijose įvykus nelaimėi, pvz., kilus gaisrui.

Seinų apskritis ir Lazdijų rajonas yra vadinamojo Suvalkų koridoriaus centre, todėl turime didinti atsparumą įvairioms grėsmėms, bendradarbiauti įvertinant galimus incidentus ir nesaugioje Astravo atominėje elektrinėje.

Vienas iš svarbiausių konsulato veiklos prioritetų išlieka kultūrinė diplomatija. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2020 m. rugsėjį patvirtino Lietuvos pristatymo užsienyje (vadinamąją Įvaizdžio) 2020–2030 m. strategiją. Pristatydami Lietuvos ekonomikos, meno ir kultūros pasiekimus, į savo veiklą įtrauksime šiame krašte veikiančius kultūros centrus ir lietuvių organizacijas.

Negalima nepažymėti, kad kitais metais minėsime poeto Česlovo Milošo 110-ąsias gimimo metines. Jo gyvenimas ir kūrybinė veikla yra tarsi jungtis tarp abiejų šalių paveldo, kultūros ir tapatumo. Su Lenkijos institucijomis ir nevyriausybiniomis organizacijomis taip pat galėtume bendradarbiauti 2021 m. minint Abiejų Tautų Respublikos Gegužės 3-iosios Konstitucijos ir Tarpusavio įžado akto 230-ąsias metines. Mums ši data svarbi tuo, kad 1791 m. spalio 20 d. priimtas

Lietuvos valstybei šis kraštas yra labai svarbus. Jis svarbus ne vien dėl to, kad šiame krašte augo ir brendo Lietuvos tautinio atgimimo pirmieji šaukliai, kad Seinai susiję su didinga mūsų istorine praeitimi, bet ir todėl, jog čia per pastaruosius dešimtmečius susiformavo lietuvių tautinio tapatumo palaikymo sistema, apimanti švietimą, kultūrą, spaudą ir aktyvią visuomeninę veiklą.

I. G.: Kokius užsibrėžėte savo darbo tikslus čia, Seinuose? Kaip sekasi jų siekti?

R. M.: Kaip jau minėjau, vienas iš svarbiausių mūsų uždavinių yra tinkamai atstovauti Lietuvai ir ginti jos interesus. Siekdami šių tikslų, tęsime konstruktyvų bendradarbiavimą su Lenkijos savivaldybių ir Vyriausybės atstovais regione.

Tarp įvairių institucijų vyks-

Abiejų Tautų tarpusavio įžado aktas buvo esminė Konstitucijos pataisa, numačiusi, kad Lietuva turi būti atstovaujama kaip lygiateisė partnerė.

Seinai XIX–XX amžiaus sandūroje buvo vienas iš svarbiausių lietuvių švietimo ir kultūros centrų. Tačiau turime pripažinti, kad dar ne visas reikšmingas lietuvių kultūros paveldas čia yra įamžintas. Taip pat norėtusi, kad būtų priimti realūs sprendimai dėl lietuvių švietimo Lenkijoje sąlygų gerinimo.

I. G.: Dabar labai nedėkingas metas bet kokiai veiklai visuomenėje. Turiu omenyje pandemiją. Ar ji smarkiai apribojo ir diplomatų darbą?

R. M.: *Reikia pripažinti, kad COVID-19 pandemija – globalus iššūkis ne tik Lietuvai ar kaimyninei Lenkijai, bet ir visam pasauliui. Per gana trumpą laiką pasaulis tarsi apsisvertė aukštyn kojomis, jis susiaurėjo ir*

žmogus, paveiktas šių aplinkybių, pasijuto tarsi bejėgis. Aš tai labai gerai pajutau tuo metu dirbdamas Užsienio reikalų ministerijoje.

Kovo viduryje, paskelbus neturinčiųjų galimybės savarankiškai grįžti registraciją, į Lietuvos diplomatinės atstovybės užsienyje kreipėsi beveik 6000 mūsų piliečių. Buvo sutelktos visos diplomatinės tarnybos pastangos. Užsienio reikalų ministerijos darbuotojai daugiau kaip 2 mėnesius budėjo po 24 val. per parą. Telefonų skambučiai netilo nė minutės. Reikėjo ne tik registruoti žmones, bet ir nuraminti juos bei padėti sugrįžti. O aplinkybės keitėsi kas valandą.

Pandemija iš esmės pakeitė diplomatų gyvenimą ir veiklą. Sudėtinga buvo realizuoti savo politinius tikslus ar kitus sumanymus. Tačiau, kita vertus, tai buvo tam tikras išbandymas, gebėjimas prisitaikyti prie kitų aplinkybių ištikus nenumatytoms krizėms. Daug kas persikėlė į virtualią erdvę

– pasitarimai ir diskusijos vyko nuotoliniu būdu. Kad tai įmanoma, parodė šią vasarą tokiu būdu vykęs kasmetinis Lietuvos diplomatinėlių atstovybių vadovų susitikimas. Vienu metu internetinėje erdvėje susijungė kolegos ambasadoriai iš beveik 60 pasaulio valstybių. Taigi ši krizė yra ir tam tikra galimybė kūrybai

ir netikėtiems sprendimams.

Kartą per savaitę Lietuvoje yra atnaujinamas Koronaviruso infekcijos paveiktų šalių sąrašas. Rugsjūčio mėnesį įvedus privalomą izoliaciją piliečiams, grįžusiems iš Lenkijos, pasipylė skambučiai į konsulatą. Vieni turėjo rezervavę nakvynes poilsiui pajūryje, kiti bilietus skrydžiams iš Kauno ar Rygos. Punksko Kovo 11-osios licejaus direktorius Alvydas Nevulis rūpinosi, kad tai nesutrukdytų abiturientams įstoti į Lietuvos aukštąsias mokyklas. Skubiai kreipiausi į Sveikatos apsaugos ministeriją ir mūsų siūlymui buvo pritarta. Izoliacija netaikoma abiejose valstybėse gyvenantiems asmenims, grįžusiems ar atvykusiems darbo, studijų ar su žemės ūkio veikla susijusiais reikalais.

Vienas iš paskutinių sprendimų yra susijęs su artimųjų kapų lankymu per Vėlines. Izoliavimasis nebus privalomas abiejų valstybių piliečiams ir asmenims, vykstantiems lankyti artimųjų kapų 2020 m. spalio 30 d. – lapkričio 2 d.

I. G.: Jūs buvote tas žmogus, kuris daug ką nulėmė kuriant Seinų lietuvių „Žiburio“ mokyklą. Kaip vertinate praėjus 15 metų – ar pasiteisino „Žiburio“ projektas?

R. M.: *Aš džiaugiuosi, kad galėjau prisiliesti prie šios mokyklos kūrimo. Šis projektas tikrai pasiteisino ir yra reikalingas ne tik Lietuvai, bet ir Lenkijos lietuviams. „Žiburio“ mokykla – mums visiems labai svarbus švietimo centras, gražiai tęsiantis daugiau kaip prieš 100 metų veikusios „Žiburio“ draugijos gimnazijos tradicijas. Čia visi mokomieji dalykai, išskyrus lenkų kalbą, literatūrą ir istoriją, dėstomi lietuvių kalba, auga mokinių skaičius. Ne paslaptis, kad dalis užsienyje įsikūrusių lietuviškų mokyklų*

Is LR konsulato Seinuose archyvo

Ambasadorius R. Motuzas su žmona Laimute Punske liepos 6 d. giedant Lietuvos himną

Ambasadorius R. Motuzas Seinų lietuvių „Žiburio“ mokykloje

turėjo taikytis prie besikeičiančių aplinkybių ir buvo išsaugotas tik vadinamasis lietuviškasis etninis blokas, o visų kitų dalykų mokomatos valstybės valstybine kalba. Tad „Žiburio“ mokykla turi visas galimybes tapti svarbiausiu lietuvių ugdymo centru už Lietuvos ribų.

I. G.: Kaip šiuo metu vertinate lietuvių švietimo centro Suvalkuose kūrimo perspektyvą?

R. M.: Šiandien stiprūs kultūros ir švietimo centrai veikia Punske ir Seinuose, tačiau Suvalkuose iki šiol neturėjome beveik nieko, nors ten gyvenančių lietuvių skaičius pastaraisiais metais žymiai išaugo. Vaikų darželio atidarymas šios vasaros pabaigoje yra puiki lietuvių kultūros ir švietimo centro steigimo pradžia. Suvalkuose auga poreikis mokytis lietuvių kalbos, todėl tolesnis žingsnis turėtų būti pagrindinės lietuviškos mokyklos įkūrimas. Visi žinome, kad dar prieš dvejus metus Lietuvos premjeras Saulius

Skvernelis dėl paramos tokio centro įkūrimui yra sutaręs su Lenkijos premjeru Mateušu Moravieckiu (Mateusz Morawiecki). Todėl kartu su Vyskupo Antano Baranausko fondu „Lietuvių namai“ ir Lenkijos lietuvių bendruomene turime sutelkti pastangas ir siekti, kad susitarimai aukščiausiu tarpvalstybiniu lygmeniu būtų įgyvendinti.

I. G.: Dažnai pabrėžiama, kad Lenkija ir Lietuva strateginės partnerės. Kaip, Jūsų manymu, keičiasi Lenkijos ir Lietuvos santykiai per pastaruosius tris dešimtmečius? Ar matote teigiamų poslinkių? Kokių?

R. M.: Lenkijos ir Lietuvos santykiai per pastaruosius dešimtmečius keitėsi – juose būta pakilimų ir nuosmukių. Negalima nepastebėti, kad lūžis santykiuose su Lenkija įvyko prieš keletą metų. Atnaujintas aukščiausio lygmens politinis dialogas. Naujai išrinktas prezidentas G. Nausėda su pirmuoju

vizitu 2019 m. liepos mėn. atvyko į Varšuvą. Atnaujintas dvišalės Parlamentinės Asamblėjos darbas ir 2019 m. rugsėjo 7–9 dienomis Lietuvoje po ilgos pertraukos įvyko jos susitikimas. Ypač intensyviai bendradarbiavo pastaraisiais metais abiejų šalių vyriausybės. Visiškai neseniai, 2019 m. rugsėjo 19 d., Vilniuje vyko bendras Lietuvos ir Lenkijos vyriausybės posėdis. Jame daug dėmesio skirta strateginių transporto ir energetikos infrastruktūros projektų (kaip antai: Baltijos šalių elektros tinklų sinchronizacija su kontinentinės Europos tinklais, dujotiekių jungtis tarp Lietuvos ir Lenkijos, „Rail Baltica“, „Via Baltica“ ir kt.) įgyvendinimui aptarti. Čia sutampa abiejų šalių tiek politiniai, tiek ekonominiai interesai.

Tikrai strateginėmis partnerėmis Lietuva ir Lenkija išlieka bendradarbiaudamos saugumo ir gynybos srityje. Abi valstybės šioje srityje suartina panašių grėsmių suvokimas, todėl kartu siekiama nuolatinio JAV karinio buvimo regione. Siekiant koordinuoti bendrus veiksmus, konsultacijos gynybos ir saugumo klausimais rengiamos kartu su sąjungininkais ir partneriais.

Prisimenant bendrą ir sudėtingą praeitį, daug dėmesio skiriama bendros istorinės atminties politikos stiprinimui. Lietuva ir Lenkija kartu mini istorines datas. 2019 m. kartu buvo surengtos valstybinės 1863–1864 m. sukilimo vadovų ir dalyvių laidotuvės. Abiejų valstybių vadovai 2020 m. liepos 15 d. dalyvavo Žalgirio mūšio 610-ųjų metinių minėjime.

Per pastaruosius dešimtmečius įsitikinome, kad glaudus dvišalis bendradarbiavimas svarbus ir dėl abiejose valstybėse kompaktiškai gyvenančių tautinių mažumų. Atnaujintas Lietuvos ir Lenkijos švietimo ekspertų dialogas dėl tautinių mažumų švietimo sąlygų gerinimo. Abiejų šalių ministrai minėtame

bendrame vyriausybės pasitarime pasirašė detalų veiksmų planą dėl bendradarbiavimo švietimo srityje. Tikėtina, kad įsisenėję švietimo klausimai sulauks daugiau dėmesio.

I. G.: Kaip sekasi susitarti su vietos savivaldybių vadovais?

R. M.: Situacija iš esmės pasikeitė ir bendradarbiaujant su vietos savivaldybių vadovais. Dar netoli moje praityje buvo sunku išspręsti bet kokią iškilusią problemą, nes vyravo nepalankus požiūris į lietuviškas institucijas ir visuomenines organizacijas. Pavyzdžiui, dar prieš keletą metų Seinų savivaldybė „Žiburio“ mokyklai buvo skolinga per 2 milijonus zlotų. Miesto valdžia atsisakydavo pervesti mokyklai priklausančias mokinio krepšelio lėšas, kurias skirdavo centrinė valdžia.

Dabar tokių problemų nėra, konsulato santykiai su Seinų miesto valdžia ir apskrities administracija labai geri. Seinų apskrities vadovas Maciejus Plesievičius (Maciej Plesiewicz) bei Seinų miesto burmistras Arkadiušas Novalskis didžiuojasi, kad aktyviai bendradarbiauja su Lietuvos savivaldybėmis ir dėl to, kad čia gyvena lietuvių tautinė mažuma, čia vyksta dviejų valstybių aukšto lygio vadovų ir politikų susitikimai, Seinai tampa labiau žinomi.

Man buvo labai malonu, kad pirmojo susitikimo metu Seinų apskrities vadovas Maciejus Plesievičius pasidžiaugė, jog Punsko Kovo II-osios licėjus pagal ugdymo rezultatus patenka į geriausių Palenkės vaivadijos mokyklų dešimtuką, o Lenkijoje – į dvidešimtuką. Daug iniciatyvų ir sumanymų, kaip pagerinti bendradarbiavimą su Lietuva įvairiose srityse, turi Seinų miesto burmistras Arkadiušas Novalskis. Tokia vietos valdžios vadovų pozicija ir nusiteikimas skatina kontaktus ne tik tarp pasienio

regiono valdžios institucijų, bet taip pat tarp Lietuvos ir Lenkijos žmonių bei visuomeninių organizacijų.

I. G.: Jau daugiau kaip 10 metų, kai panaikintas Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas, kuriam vadovavote. Jo kompetencijos buvo padalintos kitoms žinyboms. Kaip vertinate sprendimą jį panaikinti? Tautinėms mažumoms buvo vėl įkurtas atskiras departamentas, kuriam vadovauja Vida Bagdonavičienė. Ar nevertėtų atkurti departamentą, globojančio užsienio lietuvius?

R. M.: Neslėpsiu, kad man asmeniškai gaila, jog institucija, kurią aš kartu su buvusiais kolegomis kūrė, buvo panaikinta. Buvusio Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės funkcijos buvo išskaidytos ir perduotos Užsienio reikalų, Kultūros bei Švietimo ir mokslo ministerijoms. Vertinu savo kolegų, dirbančių Užsienio lietuvių departamente, aktyvią veiklą, tačiau tai yra tik vienas iš 18 Užsienio reikalų ministerijos departamentų. Užsienyje gyvena beveik 2 milijonai lietuvių kilmės asmenų ir emigracija tebesitęsia. Todėl į šią veiklą turėtų būti įtrauktos ne tik paminėtos, bet ir visos ministerijos, kurių veiklą geriau koordinuoti galėtų institucija prie Vyriausybės.

Manau, jeigu Pasaulio lietuvių bendruomenė siūlytų steigti atskirą darbą su užsienio lietuviams koordinuojančią instituciją, Vyriausybė tai svarstytų. Nes iniciatyva dėl Tautinių mažumų departamento atkūrimo kilo iš Tautinių bendrijų tarybos.

I. G.: Kaip vertinate Lenkijos lietuvių padėtį – tiek teisinę, tiek realią?

R. M.: Kiekviena valstybė, prieš tapdama Europos Sąjungos ir kitų

tarptautinių organizacijų nare, turi ratifikuoti įvairias konvencijas, priimti naujus ar pakoreguoti esamus teisės aktus, užtikrinančius tautinių mažumų apsaugą. Tai yra padariusi ir Lenkija, bet visi suprantame, kad teisės aktai šioje srityje visada yra labai abstraktūs, nes juos pritaikyti kiekvienai šalyje gyvenančiai tautinei mažumai, kurios yra skirtingos, būna sudėtinga. Todėl atsiranda įvairios išlygos bei sąlygos, kaip antai „esant poreikiui, galimybės, pakankamam finansavimui, vietos savivaldai pritarus ir t. t.“.

Kaip teko pastebėti, su tokiomis problemomis susiduria ir Lenkijos lietuviai. Juk Lenkijos teisės aktai užtikrina tautinių mažumų švietimą gimtąja kalba. Tačiau dėl vykdomų švietimo reformų ir mokyklų tinklo optimizavimo proceso mažėja mokyklų, kuriose ugdomas vyksta lietuvių kalba. Iki šiol neišspręstas vadovėlių lietuvių kalba leidybos klausimas. Reikiamų vadovėlių nespėjama išleisti ir dėl nuolat besikeičiančių ugdymo programų. Su įvairiomis problemomis susiduriama ir kitose srityse. Pavyzdžiui, kad ir pavardžių asmens dokumentuose rašymas originalo kalba. Pavardes keičia tik nedidelis skaičius lietuvių, nes jos su lietuviškais diakritiniais ženklais įrašomos asmens kodo duomenų bazėje, tačiau neintegruotos į bankų, socialinio draudimo, sveikatos apsaugos ir kitas sistemas. Dėl to pasikeitusiems pavardes kyla nemažai problemų ir rūpesčių.

Skirtinga yra kiekvienos tautinės mažumos atsiradimo gyvenamojoje valstybėje istorija, skirtingi poreikiai ir padėtis. Lenkijos lietuviai visada buvo ir yra pavyzdys, kaip besikeičiant visuomeninėms, politinėms aplinkybėms galima išlaikyti savo tautinį tapatumą ir pilietinį lojalumą gyvenamajai valstybei.

I. G.: Ačiū ir sėkmės Jums darbuose!

Suvalkų sutartis – žvilgsnis po šimtmečio

BRONIUS MAKASKAS

Tęsinys.

Pradžia „Aušros“ š. m. 19 nr.

Lenkija ėmėsi derybų pirmiausiai dėl Tautų Sąjungos spaudimo, nepripažindama *status quo* ir neplanuodama Vilniaus klausimo spręsti politiniu būdu. Taigi kyla klausimas, kam buvo griebtasi tokios diplomatinės apgavystės. Atrodo, reikėjo švelninti blogą įspūdį, susidariusį užsienyje dėl lenkų kariuomenės agresijos, kai ji žygiavo per Lietuvos teritoriją. Be to, derybos leido sumažinti lietuvių budrumą dėl Vilniaus (lietuvius klaidino ir Anglijos patikinimai, jog Lenkija nepuls Vilniaus), jo priklausomybės klausimas nebuvo derybų objektas, tačiau jis tvyrojo abiejų delegacijų mintyse.

Lietuvos delegaciją Suvalkų derybose sudarė Užsienio reikalų ministerijos Politikos departamento direktorius Bronius Kazys Balutis (atstovavo vyriausybei), fronto vadas generolas Maksimas Katchė, Generalinio štabo Operacinio skyriaus viršininkas majoras Aleksandras Šumskis, Steigiamojo Seimo narys, diplomatas Voldemaras Vytautas Čarneckis, Laidininko Vilniaus lietuvių komiteto pirmininkas prof. Mykolas Biržiška. Iš Lenkijos pusės: delegacijos vadovas – Lenkijos kariuomenės vyriausiosios vadovybės atstovas pulkininkas Miecislavas Mackievičius (Mieczysław Mackiewicz) ir rotmistras Adamas Romeris (Adam Romer), Užsienio reikalų ministerijos atstovai Juliušas Lukasičius (Juliusz Łukasiewicz) ir Vaclavas Pšesmickis (Wacław

Przesmycki). Posėdžiuose be balso teisės (su pertraukomis) dalyvavo Santarvės šalių atstovai: JAV atstovas Baltijos šalims M. Kelly, Didžiosios Britanijos atstovai majoras Dellahye ir karo misijos viršininkas Lietuvoje majoras Padgitteris, Italijos karo misijos viršininkas Lietuvoje kapitonas Humberto Sala. Nuo spalio 4 d. prisijungė Tautų Sąjungos Karinės kontrolės komisijos nariai, vadovaujami prancūzų pulkininko Augusto Chardigny, ir karininkai: anglų majoras Keenenas, italų plk. Bergera, ispanų plk. Herce, japonų kapitonas Yanamaki ir sekretorius Lasičius (Lassicz) iš Serbijos. Atkreiptinas dėmesys, kad tarp „remiančiųjų“ Lenkijos derybininkus buvo jau anksčiau čia atvykęs žvalgybos karininkas, vienas iš Seinų okupavimo organizatorių Tadeušas Katelbachas (Tadeusz Katelbach) bei Vaclavas Koscialkovskis (Wacław Kościółkowski) – turto Alnuose valdytojas, asmeniškai suinteresuotas, kad Seinų kraštas priklausytų Lenkijai. M. Mackievičius taip pat buvo kilęs iš Suvalkijos.

J. Pilsudskis rugsėjo pabaigoje Baltogėje aptarė su užsienio reikalų ministru E. Sapieha derybų klausimus ir taktiką. Rugsėjo 28 d. laiške M. Mackievičiui, atstovaujančiam Lenkijos vyriausiajai kariuomenės vadovybei, surašė derybų direktyvas, akcentuodamas jų vilkinimą. Pirmąją derybų dieną, rugsėjo 30 d., buvo aptartas paliaubų klausimas. Lietuvių pusė siekė susitarimų, kurie užtikrintų Lietuvai jos teritorijos Vilniaus kryptimi apsaugą. Lenkijos atstovai priėmė

delsimo taktiką, reikšdami lietuviams priekaištus dėl neutralumo ir demarkacijos linijos pažeidimo. Vėliau buvo nagrinėjamas demarkacijos linijos dešiniajame Nemuno krante nustatymo klausimas. Diplomatinė ir karinė prasme susikirsta dėl Varėnos geležinkelio mazgo, kurį spalio 3 d. (taigi jau vykstant deryboms Suvalkuose) lenkai okupavo. Turėdami Varėnos stotį lietuviai galėję greitai permesti savo dalinius iš Suvalkijos Vilniaus link. Varėnos priklausymo ir Lietuvos bei Lenkijos ginkluotąsias pajėgas skiriančios demarkacijos linijos nustatymas tapo Suvalkų derybų ašimi. Lietuviai siekė laimėti savo demarkacijos linijos variantą: kairėje Nemuno pusėje – gruodžio 8 d. linija, dešinėje pusėje – Uciechos dvarelis, geležinkelio tiltu per Ūlos upę, Bastūnų stotis, Dieveniškės, Grauziškės, Ašmena, Žiupronys, Ižas. Brėžiant šią liniją teritorija buvo susiaurinta per 40–60 km lyginant su liepos 12 d. sutarties su Sovietų Rusija teritorija, tačiau iš pietų ir rytų juosė Vilnių 50–80 km atstumu nuo sostinės. Susidarė įspūdis, kad Vilnius paliekamas lietuvių pusėje. Lenkai, vilkindami derybas, paprašė laiko papildomoms instrukcijoms gauti. Lietuvos vyriausybė, matydama, jog lenkai koncentruoja pajėgas Lydos apylinkėse, kas sudarė pavojų Vilniui, savo derybininkams rekomendavo protestuoti, bet, atsižvelgiant į Tautų Sąjungos Kontrolės komisijos laikyseną, galų gale sutikti su lenkų siūloma atsiribojimo linija, neperžengiančia Bastūnų. Dėl Varėnos lenkams nenusileidus, o Kontrolės komisijai

įsitikinus, kad lenkų iš čia neišprašys, lietuviams ji siūlė nusileisti. Varėna liko lenkų rankose su tam tikromis lietuvių išreikštomis sąlygomis. Lenkai sutiko demarkacijos liniją pratęsti tik iki Bastūnų.

Okupuota Varėna buvo ženklas, kodėl demarkacijos linija apsiriboja Bastūnais ir kodėl vilkinamos derybos. Lietuvos vyriausybė dar vylėsi, kad Tautų Sąjunga bus pajėgi sustabdyti lenkus, besiveržiančius gilyn į Lietuvą. Tautų Sąjungos Kontrolės komisija spalio 5 d. ėmėsi sudaryti paliaubas Varėnoje. Apskritai J. Pilsudskis nenorėjo, kad Tautų Sąjungos komisija atsirastų Suvalkuose. Vis dėlto lietuviams komisijos buvimas suteikė daugiau pasitikėjimo, taip padėtis tapo stabilesnė, delegacijos buvo labiau įpareigos. Ir vargu ar komisijai nedalyvaujant būtų pasiektas derybų finalas.

Spalio 6 d. atnaujintose derybose buvo deramasi dėl to, kad demarkacijos linija būtų toliau pratęsta į rytus nuo Bastūnų. Lenkai pasiūlė tą klausimą svarstyti lietuvių ir lenkų derybose Rygoje. Aiškiai buvo jaučiamas jų tikslas vilkinti derybas. Vis dėlto jau lietuviams spaudžiant, Tautų Sąjungos Kontrolės komisijos akivaizdoje, susitarta dėl redakcinės komisijos sutarties projektui paruošti. Kitą dieną jau be Tautų Sąjungos Kontrolės komisijos (išvyko į Varėną) buvo suredaguota sutartis. Abi delegacijos, gavusios savo vadovybių sutikimus (lenkai – J. Pilsudskio), sutarties tekstus pasirašė 1920 m. spalio 7 d. 24 val. Buvo pasirašyti protokolai, pasikeista derybų metu pateiktais pareiškimais ir spalio 8 d. konferencija baigta. Sutartis susidėjo iš penkių straipsnių: „Apie demarkacijos liniją“, „Dėl karo veiksmų nutraukimo“, „Dėl Varėnos stoties“, „Dėl pasikeitimo karo belaisvių“, „Dėl sutarties termino“. Sutarties galiojimas numatytas nuo 1920 m. spalio 10 d. 12 val.

Nužymėta demarkacijos linija „nekeičianti nė vienos iš susitariančių

šalių teritorinių teisių“. Tai, kad ji nuvesta tik iki Bastūnų, pasak P. Lošovskio (P. Łossowski), neabejotinai reiškė, kad Vilnius paliekamas lietuvių pusėje. Šiuo klausimu lietuvių ir lenkų istorikų nuomonės įvairuoja.

Akcentuotina, kad Tautų Sąjungos Kontrolės komisija, spalio 8 d. grįžusi iš Varėnos, kur tikrino vietos padėtį, J. Lukasišvičiui įteikė savo paruoštą rezoliuciją. Jos turinys buvo lenkams nenaudingas. Joje tvirtinama, kad lenkų ir rusų karas nesudaro, kaip manyti, kliūčių tęsti demarkacijos liniją į rytus nuo Bastūnų. Jokio sovietinių ir lietuvių dalinių susimaišymo (kaip teigė lenkai) nerasta. Aptiktos nedidelės lietuvių pajėgos nesudaro grėsmės kairiajam lenkų flangui. Komisija kreipiasi į lenkų delegaciją, kad kuo skubiau pradėtų derybas su lietuviais dėl demarkacijos linijos pratęsimo. Į tai, kad J. Lukasišvičius oponavo dėl vienašališkos lietuvių šaltiniais paremtos informacijos, komisijos pirmininkas Chardigny griežtai atsakė, jog pasitiki pateikta informacija ir nemato reikalo tyrinėti praeities faktų. Gen. Katchė įteikė J. Lukasišvičiui protesto deklaraciją dėl to, jog lenkų daliniai puolė lietuvių pozicijas Eišiškių–Bastūnų linijoje ir užėmė teritoriją Gerviškės–Benekainys. Tokiais nerimą keliančiais akcentais baigėsi Suvalkų derybos. Tuo metu, spalio 8 d. rytą, jau anksčiau čia sutrauktos, generolo L. Želigovskio vadovaujamos lenkų pajėgos judėjo Vilniaus link.

Dar vykstant Suvalkų deryboms, Rygoje spalio 5 d. tarp lenkų ir sovietų pasiektas principinis susitarimas: sovietų delegacija suteikė lenkams teritorinį „koridorių“ su Latvija (vadina mą Vilniaus koridoriumi), atskiriantį Lietuvą nuo Sovietų Rusijos, o tai lėmė, kad Lietuva pateko į Lenkijos įtakos sritį. Tuo būdu J. Pilsudskis užsitikrino Sovietų Rusijos draugišką neutralumą Vilniaus okupavimui. Atrodo, šiuo sprendimu sovietai „nubaudė“ Lietuvą už jos gan atsargią laikyseną Sovietų Rusijos ir Lenkijos

kare bei pasiliko sau galimybę aktyviai veikti Lietuvos ir Lenkijos santykius.

Spalio 7 d. derybininkai Suvalkuose pasirašė sutartį, įtvirtinusią demarkacijos liniją ligi Bastūnų. Prasiskleidė Suvalkų derybomis pridengtas Vilniaus aneksijos etapas. Lenkai buvo linkę įgyvendinti tokį savų interesų atžvilgiu abejotiną poelgį tikriausiai dar ir todėl, kad jautė negatyvų tarptautinės bendruomenės, visų pirma Didžiosios Britanijos, nusistatymą dėl atviros karinės jėgos prieš Lietuvą naudojimo. Suvalkų derybų priedangoje, derybos Rygoje su sovietais atvėrė J. Pilsudskiui kelią į 1920 m. spalio 9 d. Vilniaus užgrobigumą.

Lietuva Tautų Sąjungai pateikė protestą dėl lenkų veiksmų užimant Vilnių, iškart ėmė vertinti tai kaip Suvalkų sutarties sulaužymą, reikalavo, kad tarptautinė bendruomenė energingai ir skubiai įsikištų. Tuo tarpu Lenkijos diplomatai lyg niekur nieko telegrama Lietuvos valdžiai spalio 9 d. pasiūlė pratęsti demarkacijos liniją nuo Bastūnų tolyn į rytus, taip pat, remiantis Suvalkų susitarimo punktais, spalio 13 d. pratęsti derybas. Atsakydama į tai Lietuvos URM spalio 12 d. pareiškė lenkams griežtą protestą dėl geros valios trūkumo ir pareikalavo, kad Lenkija pasiaiškintų dėl L. Želigovskio veiksmų bei kad karinės pajėgos būtų atitrauktos iš okupuotų Lietuvos teritorijų. Tą pačią spalio 12 d. Vilniuje L. Želigovskis išleido dekretą Nr. 1 dėl vadinamosios Vidurio Lietuvos įkūrimo, kaip J. Pilsudskio „paskutiniosios vilties“ prisijungti Lietuvą.

Tarpukariu Rytų Europoje neatsirado stiprios politinės jėgos, kuri būtų tapusi mažesnių valstybių suverenumo saugotoja ir gynėja, tarptautinių santykių moraline sergėtoja. Lenkija dėl daugelio priežasčių šio vaidmens nesugebėjo atlikti. Tos funkcijos teko ne šio regiono valstybėms, o tarptautinėms universalioms institucijoms – Tautų Sąjungai, Ambasadorių konferencijai, Tautų

Sąjungos Karinės kontrolės komisijai. Tačiau dėl skirtingų šių valstybių interesų ir ambicijų ir joms nepavykdavo įvykdyti teisingumo. Ir vargu ar jo buvo nuoširdžiai siekiama. O Lenkija, pervertindama savo galimybes, nepaisydama ar nesuprasdama naujųjų realijų ir iššūkių, geros kaimynystės su Lietuva principą pavertė brangiai kainuojančia, Mykolo

Riomerio (Michał Romer) žodžiais tariant, arlekinada.

Lietuva pasirūpino Suvalkų sutartį įregistruoti Tautų Sąjungoje ir tikėjosi panaudoti tolesnėms deryboms, lenkų diplomatinei klastai diskredituoti ir Vilniui atgauti. Lenkija tikėjosi šia sutartimi nuraminti tarptautinę opinią ir pridengti savo agresiją prieš Lietuvą. Taigi tai, kaip ši sutartis nuvertinta

(Lenkija) ir sureikšmintą (Lietuva), mums po šimto metų tėra tik sudėtingos kaimynystės priminimas, dar viena skaudi istorijos pamoka.

Naujausiame Lietuvos ir Lenkijos santykių istorijos tarpsnyje matyti pragedrulių ženklus, tačiau juos dar temdo šimtmečio senumo įvykių šešėlis.

Rudens gėrybių šventė su proza ir daina

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

ONUTĖ VIRBYLIENĖ

Nors šie metai lietuvių visuomenei (kaip ir bemaž visam pasauliui) labai nepalankūs, Suvalkų lietuviai ryžosi planuoti laiku surengti Rudens gėrybių šventę su proza ir daina. Renginys įvyko š. m. spalio 4 d. Jis tradiciškai prasidėjo lietuviškomis pamaldomis Šv. Jėzaus Širdies šventovėje. Šv. Mišias atnašavo Punsko parapijos vikaras kun. Povilas Slaminis. Bažnytelėje vyravo šventiška nuotaika. „Ančios“ choristai, pasipuošę tautiniais drabužiais, giedojo vadovui Vytautui Batvinskiui akompanuojant akordeonu (paprastai choras gieda a cappella). Pirmą kartą su Suvalkų lietuviais meldėsi naujas LR konsulato Seinuose vadovas, ambasadorius Remigijus Motuzas su žmona Laimute.

Meno programa vyko „Velvet“ viešbučio (Kosciuškos g. 128) konferencijų salėje. Linksmomis muzikos akordais svečius pasitiko Suvalkų kapela. LLD Suvalkų skyriaus pirmininkė Onutė Virbylienė nuoširdžiai pasveikino ambasadorių R. Motuzą su žmona ir kitus susirinkusius. Trumpai apibūdinusi renginio programą, pirmininkė su „Suvalkiečio“

redaktoriumi Kazimieru Baranausku pristatė neseniai išleistą knygą „Suvalkų lietuviai“ (II d.). Knygos redaktorius – K. Baranauskas, sudarytojai – K. Baranauskas ir O. Virbylienė. Jie pasidžiaugė, kad beveik dvejų metų suvalkiečių darbas neuėjo veltui ir, kaip planuota, Suvalkų miesto įkūrimo 300-mečiui pavyko išleisti šią knygą.

Pirmoje jos dalyje yra nemažai istorinių straipsnių, autentiškų, įdomių prisiminimų, kūrybos bei senų nuotraukų – dėl to publikacija vertingesnė ir patrauklesnė skaitytojui. Antroje

Knygos „Suvalkų lietuviai“ pristatymas

dalyje pateikiamos jau išėjusių Anapilin žymesnių Suvalkų lietuvių ir Suvalkijai (Sūduvai) nusipelnusių kitų tautybių žmonių biografijos. Pabaigoje rasime santraukas lietu-

Renginio dalyviai

vių, lenkų ir anglų kalbomis. Prie straipsnių pateiktos autorių biografijos ir nuotraukos. Knygos įžangoje panaudotos Kazimiero Baranausko eilės „Juodoji Ančia“, o paskutiniame viršelyje Jeronimo Šalčiūno „Dėkingumo duoklė“. Šie eilėraščiai tarsi langas – čia atsiveria ir užsidaro Suvalkų lietuvių gyvenimo tarpsnis. Spalvotą viršelį, kurį gražiai suprojektavo Božena Bobinienė, puošia „Ančios“ ansamblis.

Renginio metu padėkota straipsnių autoriams ir Punsko „Aušros“ leidyklos darbuotojams už solidų darbą. Ypatingi padėkos žodžiai skirti pagrindiniams rėmėjams: Genutei ir Broniui Vazneliams, Irenai ir Jeronimui Šalčiūnams (iš Lietuvos), Irenai ir Kazimierui Paznėkam (iš Kanados), Stasei Krakauskaičiai-Kustoš, Elenai ir Kazimierui Baranauskams, Onutei Virbylienei.

Vakaro meno programa buvo labai įvairi ir įdomi. Pakaitomis koncertavo Suvalkų lietuvių ansamblis „Ančia“ bei Suvalkų kapela (vad. Vytautas Batvinskas). Tarp muzikinių kūrinių pasirodė Suvalkų mėgėjų teatras „Sūduvis“ (rež. Juozas Vaznelis), kuris pristatė „Pasikalbėjimą

su dr. Jonu Basanavičiumi“. Dialogą sukūrė K. Baranauskas pagal dr. J. Basanavičiaus autobiografiją. Iš originalo kalba pateiktą tekstą daug sužinome apie mūsų kraštiečio dr. J. Basanavičiaus gyvenimą ir jo veiklą Suvalkų mieste bei apylinkėse.

Suvalkiečiai mėgsta ne tik dainuoti ir vaidinti. Jie bando savo jėgas ir kitose kūrybos plotmėse. Juozas Vaznelis jau populiarus dėl dzūkiškai rašomų apsakymų apie mūsų kraštą (pagal savo ir kitų gyventojų prisiminimus). Šį kartą jis perskaitė naujai sukurtą dzūkišką humoristinį apsakymą „Laduškos“. Genovaitė Pečiulytė mėgsta visokį meną. Kadangi nuo seniai tapo paveikslus, jos ir apsakymo ištrauka, skaityta renginio metu, susijusi su tapyba – tai „Vandenų spalvos“. Pranas Sovulis savo kūrinius mėgsta pavaidinti, dažnai panaudoja ir įvairius rekvizitus. Šį kartą jis pristatė apsakymą apie „Adomą ir Tomą“, du Suvalkų gyventojus, kurių charakteriai labai skirtingi. Tai linksmas kūrinys, iš kurio galima

pasimokyti, kaip reikia deramai elgtis, o kaip netinka.

Renginys užbaigtas visų mėgstamiausiomis dainomis – „Plauk sau, skaistus laivelis“ ir „Augo kieme klevelis“. LLD Suvalkų skyriaus pirmininkė padėjo dalyviams už atvykimą. LR konsulato Seinuose vadovas, ambasadorius R. Motuzas pagyrė suvalkiečius už veiklą ir palinkėjo visiems prasmingų ir svarių darbų, drąsių idėjų, nuostabių gyvenimo akimirky.

Pasibaigus renginiui viešbutyje, „Vienybės“

klube vyko bendra vakaronė, kurios metu geriau susipažinome su ambasadoriumi R. Motuzu ir jo žmona Laimute. Svečiams papasakojome apie LLD Suvalkų skyriaus veiklą.

Dėl siaučiančios pandemijos Rudens gėrybių šventė su proza ir daina buvusi kuklesnė ir kitokia nei ankstesniais metais. Buvo laikomasi visų saugumo reikalavimų. Dėl plintančio koronaviruso žiūrovams reikėjo atsinešti užpildytas sveikatos deklaracijas, be to, dėvėti apsaugines veido kaukes, laikytis saugaus atstumo. Nepaisant visų kliūčių, šventė buvo labai vykusi ir jaudinanti.

Dėkojame Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijai ir „Vienybės“ klubui už renginio finansavimą. Ačiū LLD už visas įdėtas pastangas, kad šis renginys įvyktų.

LIETUVOS RESPUBLIKOS
UŽSIENIO REIKALŲ
MINISTERIJA

GLOBALI LIETUVA

XVIII tarptautinė kapelių šventė

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

DALIA ASTRausKIENĖ

Daršiai galiu pasakyti, kad 2020-ieji išvertė aukštyn kojom visą turtingą mūsų krašto kultūrinį gyvenimą. Niekas net neįtarė, kad teks kovoti su nematomu priešu taip ilgai. Ir atrodo, kad ši kova dar nepasibaigė. Rengiant XVIII tarptautinę kapelių šventę iki paskutinių dienų nebuvo aišku, ar renginys įvyks. Kamavo tokie klausimai: Ar apribojimai bus sugriežtinti? Ar dalyvaus mūsų krašto bei Lietuvos kapelos? Ar padarėme viską, kad apsaugotume dalyvius, žiūrovus ir pačius save nuo susirgimo? Padarėm, kaip mokėjom ir kaip privalėjom pagal galiojančius saugumo reikalavimus. Visų pirma noriu pasidžiaugti, kad renginys įvyko, ir trumpai pristatyti mūsų krašto

Vidugirių kaimo kapela

Seinų „Lietuvių namų“ liaudiškos muzikos kapela „Šalcinis“

kapelas, kurios yra nuolatinės Tarptautinės kapelių šventės Seinuose dalyvės.

Vidugirių kaimo kapela susibūrė 2009 metų liepos mėnesį ir jau 11 metų linksmina žiūrovus Lietuvos bei Lenkijos scenose. Jai vadovauja Jurgis Vaznelis. Kolektyvas susidraugavęs su Šeštokų liaudiška kapela „Griežlė“. Kartu dalyvavo „Gero ūpo!“ laidoje, kur laimėjo I vietą, o varžėsi su Jungėnų kaimo kapela. Vidugirių ir Šeštokų kapelos drauge išleido kompaktinę plokštelę „Dainuokim, dzūkėliai“.

Seinų „Lietuvių namų“ liaudiškos muzikos kapela „Šalcinis“ tęsia 1996 metais susibūrusios grupės „Sainiai“, kuriai vadovavo a. a. Jonas Pavilionis, veiklą. Šiuo

Ingos Astrauskaitės nuotr.

Punks lietuvių kultūros namų kapela „Klumpė“

Ingos Astrauskaitės nuotr.

Liaudiškos muzikos kapela „Šventupis“

Ingos Astrauskaitės nuotr.

Širvintų krašto tradicinė kapela „Noragas“

metu kapeloje 9 dalyviai, kurie atlieka (groja ir dainuoja) lietuvių liaudies kūrinius. Kapela aktyviai dalyvauja koncertuose, tarptautiniuose festivaliuose Lenkijoje ir Baltarusijoje, kapelų šventėse Lietuvoje. Ateinančiais 2021 metais „Šalcinis“ švęs 25 metų jubiliejų. Kapelos vadovas – Vytautas Gavutis.

Punks lietuvių kultūros namų kapela „Klumpė“ įsteigta 1966 metais ir groja iki šių dienų be jokių pertraukų. Koncertavusi Lenkijoje, Lietuvoje, pas tautiečius Jungtinėse Amerikos Valstijose bei Kanadoje. Kiekvienais metais duoda apie 20–30 koncertų. Repertuaras – lietuvių liaudies muzika, aranžuota ansamblio vadovų. Yra išleidusi 6 kompaktines plokšteles. Apie „Klumpė“ sukurtas dokumentinis filmas. Nuo š. m. liepos kapelai vadovauja Artūras Pečkaitis, jo pagalbininkas – Arūnas Lekešys. Kiekvienais metais „Klumpė“ padovanoja žiūrovams autorinį koncertą. Kapela per savo gyvavimo laikotarpį yra laimėjusi daug prizinių vietų įvairiuose konkursuose Lenkijoje ir Lietuvoje. Pasirodo ir Lietuvos TV „Duokim garo!“ laidoje, du kartus tapusi šios laidos finalo II vietos laimėtoja. Už ilgametę veiklą Lenkijos kultūros bei kultūros paveldo ministras „Klumpė“ apdovanojęs piniginiu prizu. Nuoširdžiai sveikiname!

Į XVIII kapelų šventę atvyko taip pat du iš trijų pakviestų Lietuvos kolektyvų. Liaudiškos muzikos kapela „Šventupis“ įsikūrė 1997 metais ir dalyvauja rajono, šalies, kultūros centro renginiuose. Groja akordeonais, mušamaisiais, trimitais ir smuiku. 2009 m. kapela pakrikštyta „Šventupio“ vardu. 2012-aisiais išgarsėjo ir Baktus išgarsino „Duokim garo!“ laidoje, pasie-

kusi pusfinalį, o 2014 m. pateko į laidos finalą ir jį laimėjo. 2015-aisiais dalyvavo LRT televizijos „Duokim garo!“ laidoje svečių teisėmis. 2016 m. išleista kapelos kompaktinė plokštelė. 2018 m. – Dainų šventės „Vardan tos“ dalyvė. Suteikta 2-oji kategorija. Kapelai vadovauja Jonas Girnius.

Širvintų krašto tradicinė kapela „Noragas“ susibūrė 2011 metais. Vadovė Gintarė Jakštienė. 2019 m. atsinaujinęs kolektyvas tapo tradiciniame kapela, kuri skleidžia tautiškumą ir puoselėja senąsias tradicijas. „Noragas“ atlieka Aukštaitijos regiono tradicinius kūrinius šiam regionui būdinga muzikavimo maniera ir instrumentais. Kolektyvas aktyviai dalyvauja tarptautinėse folkloro šventėse, renginiuose, LRT laidoje „Duokim garo!“. 2019 m. Pietryčių Lietuvos kaimo kapelų varžytuvėse iškovojo I vietą. Minimalus instrumentų kiekis, atlikėjų virtuoziškumas ir išlaikytos senosios muzikavimo tradicijos – „Norago“ vizitinė kortelė.

Visos dalyvavusios kapelos demonstravo savo muzikinį meistriškumą ir kūrybiškumą. Žiūrovų puikia nuotaika pasirūpino renginio režisierė Eugenija Pakutkienė ir vedėjai Cecilija Grizevičienė bei Eugenijus Kaminskas. Renginio metu atidaryta Mindaugo Kavaliausko fotografijų paroda „Europos kelias be raudonos. 1990-08-23“.

Nors išgyvename sunkų laikotarpį, turime išverti, tikėti ir daryti viską, ką galime, kad pandemija greitai pasitrauktų iš mūsų kasdienio ir kultūrinio gyvenimo, o kitais metais „Lietuvių namų“ koncertų salė vėl būtų pilna.

Ačiū visiems už kartu sukurtą nuostabią šventę, ypač renginio rėmėjoms – Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijai bei Lenkijos Respublikos vidaus reikalų ir administracijos ministerijai.

Trumpos lyg bobų vasaros voratinklis

JURGITA STANKAUSKAITĖ

Bobų vasaros dienos tai puikus metas pasimėgauti paskutiniaisiais šiltais saulės spinduliais. Tai tarsi paskutinis gamtos ir mūsų pasispardymas prieš rudenį, kuris visada gali užklupti permainingais orais. Nors dabar sakoma, kad sulaukiame gana gražaus, sauso, saulėto ir šilto rudens laikotarpio, vis tiek kirba mintis, kad vieną rytą galime pabusti po pilkų debesų užuolaidomis užtrauktu dangumi. Be to, tikriausiai šį straipsnį skaitysite, kai bobų vasara bus praėjus, o ir orai bus nupūtę visus gražius vasaros prisiminimus.

Šiuo metu mano baltus popieriaus lapus skersai ir išilgai lipdo lipnūs voratinkliai, tad negaliu nerašyti apie bobų vasarą, kuri dar nei vienais metais manęs nenuvylė. Yra gražu. Saulei leidžiantis kiekvienas gamtos lopinėlis primena idiliško gyvenimo pasaulį. Nors mums iki tokio toli, o gal jo iš viso nėra (?), galime patys jį susikurti. Bent kelioms minutėms. Ir šiek tiek pasvajoti, prisiminti, pa-

galvoti, pamąstyti. Ir tegul ant veido limpa skraidantys vorų siūlai.

Ant tuščių popieriaus lapų nutūpė laumžirgis ir pažvelgęs į netoliese stovinčią seną trobelę, priminė senus, nerašytus istorijos puslapius. Aptrupėjusius, nelabai ryškius, o man visiškai svetimus. Juos atkurti galėjo tik to paties kaimo gyventoja. Garbingo amžiaus moteris, kuri Trumpalio kaime gyvena daugiau kaip 50 metų.

Paribio arba žmonių, gyvenančių ant ribos, gyvenimas skiriasi nuo visų kitų kasdienybės. Čia negalioja platus žvilgsnis į keturis pasaulio kampus. Visuomet vienas kampas susidurs su apribojimu, kurio pagal

Jurgitos Stankauskaitės nuotr.

šiuolaikines sąlygas neturėtų būti, tačiau atmintis ir patirtis pastato nematomą, jaunesnėms kartoms neįsivaizduojamą sieną. Kalbant apie skirtumus, reikėtų patikslinti, jog paribio lietuvių gyvenimas iš šiandieninės perspektyvos buvo labai įdomus, o kartu ir keistas prieš kelis dešimtmečius, kai Lietuva tik svajojo apie laisvę ir nepriklausomybę. Tuomet, kai visi linkėjo Tėvynei išsivadavimo, mūsų krašto kaimo žmonės, kuriems iki akstinuotų vielų sienos pakako žengti kelis žingsnius, matė daugiau nei mes, tolimesnių Lenkijos lietuvių kaimų žmonės. Apie tai ir dar daugiau yra rašęs pats Juozas Vaina 1986 m. „Aušroje“: „Po 1920 metų tarp Seinijos ir Lietuvos atsirado siena. Atrodytų, kad tai neįveikiama kliūtis. Buvo betgi kitaip. Kultūros namų tada nebuvo. Bernai antradieniais, ketvirtadieniais, o kartais ir šeštadieniais, jeigu giedras vakaras, vasaros metu susirenka dažniausiai ant kelių kryžkelių ir sau padainuoja bent jau iki 23 valandos, jeigu ne ilgiau. Taip ir dainuodavo jaunimas tiek vienoje,

tiek ir kitoje sienos pusėje. Jeigu toksai susirinkimas vyksta vieno ar dviejų kilometrų nuotolyje nuo sienos, dainos garsai nuskamba ir per sieną. Kartais būdavo taip, kad vieną dainos posmą nugirsdavai iš vienos, o kitą iš kitos sienos pusės. Tokiu būdu dainos ir vėl plisdavusios.“ J. Vaina, analizuodamas šiame krašte dainuojamų dainų kilmę, paminėjo fenomenalų dalyką – dainų perdavimą į vieną ir kitą sienos pusę. Šis kultūriškai svarbus momentas priminė tai, kas kadaise vyko Trumpalio kaime – kitapus Seinijos. Nors dabar Trumpalis yra labai mažas kaimas, skaičiuojantis vos kelis kaminus, didesnė jo dalis liko už ribos, kaip vietiniai pasakytų, „kitoj pusėj ažar“.

Vyriausia kaimo gyventoja yra pasakojusi, kad Lietuvą valdant sovietams, šienapjūtės metu visas pasienis aidėdavo nuo plakamų dalgių ir dainų. Anot jos, „seniau nebuvo tep, kap dabar, kad visa poežerė krūmais ir medžais užaugus. Va ca, kur dabar aglės auga ir ciej beržai, nebuvo nieko. Grynas laukas. Žolė augo ir

ca suvaryci žmonės jų pjovė“. Atrodytų, kad šiapus ir anapus lietuviai galėjo bendrauti, bet buvo kitaip. „Suvaro tuos žmonis ruskiai ir pilnevoja. Nei tu prie jų nepriaisi, nei jie prie tavį nepriais. Norėtai pašnekėc, alia gi negali. Bėdos prisišaukc? Niekam jos ir ca nebrokavo“, – pasakojo pašnekovė. Nors moteris kalbėjo apie žymiai vėlesnius laikus, nei minėjo J. Vaina, tačiau čia svarbus pats faktas, kaip prasilenkdavo lietuvių gyvenimas paribyje. Ji puikiai prisimena, kaip laukuose triūšiantys žmonės gražiai

dainuodavo. „Kap jie vienai su kitu negalėj pasišnekėc, ba jai cik katris prastara žodžį, tai tuoj karavis priėjis tį kų aiškina rusiškai. O kas jiem buvo likį? Cik dainuoc, tai tokiu būdu nor pasišneka, o ir darbas langviau ir graicau nuveina. Oi, kap lietuviai gražai dainuodavo... Gražu ir malonu būdavo klausyc. Labiausia visas kaimas skambėjo, kap ciej žmonės po darbų an kalno armoniku graidavo ir dainuodavo. Išaini sau cykų vakarų ir klausai. Niekas dainom netrukdė. Nebuvo traktorų, tai niekas aplinkui neburzgdėjo. Cik dainos girdėjosi“, – į malonius prisiminimus pasileidusi kalbėjo moteris. Pasirodo, kad kitoje ežero pusėje ant kalno stovėjo kareivių postas, prie kurio pavargę nuo darbų lietuviai rasdavo poilsį lietuviškose dainose, kurių ir rusams patikdavo klausytis.

Būdavo atvejų, kai prie pat sienos besiganantys Trumpalio kaimo žmonių gyvuliai imdavo ir nutrūkdavo nuo virvės. Tie pasileisdavo į Lietuvos pusę. „Ir kų daryc? Sienos neperaisi, ba geruoju cikrai nepasibeigs. Iš pradų bijojomės, kad jau mūs turto neatgausim, alia, žūrėk, jau atvaro karaviai ir palaidza in mūs pusį. O būdavo, kad netyča gyvulį per arci sienos pririši ir nugrauža kokį kampukų Lietuvos pusėj. Tuoj apžūro karavis ir, žūrėk, ištraukia kuolų ir perriša arcau mūs pusės. Ne cik gyvulius stebėj. Ir mūs žūrėj, kad nor per arci nepriaitum, ba tuoj rėkdavo rusiškai, kad nušaus. Kad ir kap būtai norėjis, tai su tom šienų grabojancom moterim nebūtai galėjus žodzais paskeisc.“

Trumpos istorijos žodžiai, kaip tas bobų vasaros voratinklis, ėmė ir greitai prilipo prie lapo. Nors buvo kupinas įtrūkimų ir nutrūkusių minčių, tačiau leido bent kiek prisiliesti prie negirdėtų ir niekur neužrašytų Trumpalio kaimo gyvenimo prisiminimų. O gal bus jų ir daugiau? Kas žino, kas kitąmet prilips prie lipnaus vasaros atodūsio voratinklio...

Jurgitos Stankauskaitės nuotr.

Užmirštų ir prikeltų dvarų pėdsakais

AIRA GURAUSKAITĖ, UŽSIENIO LIETUVIŲ STUDENTŲ KLUBO PIRMININKĖ

I pasaulio istoriją žvelgiame įvairiai – per rankraščius, žmonių pasakojimus, išlikusius anų laikų daiktus ar istorikų studijas. Bet smagiausia pažinti ir atrasti pačiam, todėl net per 30 užsienio lietuvių studentų, pagavę šilčiausią rugsėjo savaitgalį, leidosi į pažintinę-educacinę kelionę „Antras Lietuvos dvarų gyvenimas“, kurios pagrindinis tikslas – pažinti savo tėvynės istoriją keliaujant dvarų pėdsakais.

Trijų dienų kelionėje Užsienio lietuvių studentų klubas (ULSK) aplankė net šešis dvarus. Visi labai skirtingi: vieni restauruoti, prabangūs turistų traukos centrai, kiti – faneromis užkaltais langais ir žolėmis apaugusiais dvaro parkais, tačiau jie turi įdomias ir dažnai tarpusavy susijusias istorijas.

Penktadienio rytą išvykę iš Vilniaus studentai patraukė Kėdainių kryptimi, kur aplankė apleistą Lančiūnavos dvarą. Pateko į jį pro cypiančius varтелиus, o įžengus į teritoriją – pasitiko stirmos. Studentai kelionę tęsė aplankydami Kėdainius, susipažindami su šio miesto akcentais, maldos namais ir apsistodami Bistrampolio dvare, kurio žirgyne pasijodinėjimo jau laukė žirgai Rolita ir Čikita. Vakarą pratęsė Bistrampolio dvaro ponja Michalina, aprodydama kiekvieną dvaro kertele, pasakodama slaptas istorijas ir pakviesdama į koplytėlę, skirtą Jurgiui Bieliniui ir kitiems knygnešiams atminti. Toliau keliaujant Biržų link aplankyti Baisogalos ir Šeduvos dvarai, Šeduvos senosios žydų kapinės bei legendomis apipintas Šeduvos malūnas ir galiausiai ypač turiningas savo ekspozicijomis Biržų krašto muziejus „Sėla“, įsikūręs pačioje Biržų pilyje.

Užsienio lietuvių studentų klubo nariai prie Šeduvos malūno

Apžiūrėję Biržus garsinančias smegduobes kelionės dalyviai leidosi į kitą Biržų kraštą pasaulyje garsinančią vietą – alaus daryklą Rinkuškiose. Čia ekskursijos metu buvo galima išvysti modernų alaus ir giros gamybos procesą vaikstant tarp įspūdingo dydžio talpyklų bei susipažinti su šiuolaikinėmis technologijomis ir senuoju gamybos procesu.

Nuo Biržų grįžtant jau namų kryptimi laukė Palėvenė, kurioje – trys nuostabūs objektai. Visų pirma studentai apžiūrėjo autentišką vienuolyno ansamblį bei milžinišką jo rūšį, kur aptiko legendomis apipintą verkiantį akmenį. Tada ULSK nariai buvo pakviesti į unikalią barokinę, turinčią neoklasicizmo elementų Palėvenės bažnyčią, kur sužinojo ne tik

apie jos architektūrą, bet ir išlikimo karo metais istoriją.

Galčiausiai užsienio lietuvius Palėvenės dvare šiltai sutiko pati dvaro paveldėtoja Nijolė Marija Milaknienė. Ji, pateikusi šūsnį nuotraukų ir įvairiausių dokumentų, pasakojo pačias įdomiausias savo šeimos ir dvaro istorijas, atspindinčias įvairių istorijos tarpsnių paliktus ženklus.

Paskutinė kelionės stotelė – Troškūnai, kur užsienio lietuviai galėjo aplankyti dvarą, bažnyčią ir vienuolyną. Bažnyčioje pasitiko klebonas kun. Saulius Filipavičius. Jis atskleidė karo metu dingusio paveikslą istoriją bei aprodė bažnyčios požemius.

Šia kelione Užsienio lietuvių studentų klubas tęsė savo misiją – pažinti Lietuvą ir puoselėti meilę Tėvynei.

Knygos sutiktuvės Alytuje

GINTARAS LUČINSKAS

Džukijos sostinėje vyko įsimintinas kultūrinis įvykis. Rugsėjo 25-osios popietę Alytaus kraštotyros muziejuje pristatyta knyga „Lietuvos Valstybės Konstitucijos (su okupaciniu laikotarpiu) 1918–1992 m.“.

Knygoje pateikiamos Lietuvos Konstitucijos nuo valstybės Nepriklausomybės paskelbimo iki šių dienų. 1918 m. lapkričio 13 d. Valstybės Tarybos Prezidiumas (A. Smetona, J. Staugaitis, S. Šilingas) ir ministras pirmininkas prof. A. Voldemaras leidinyje „Lietuvos aidas“ paskelbė Lietuvos Respublikos Laikinosios Konstitucijos pamatinius dėsnius, kuriuos sudarė 29 straipsniai. 1919 m. sausio 24 d. Valstybės Taryba papildė Laikinąją Konstituciją 30 straipsniu. 1920 m. birželio 2 d. Lietuvos Respublikos Steigiamasis Seimas priėmė antrą Laikinąją Lietuvos Valstybės Konstituciją. 1922 m. birželio 2 d.,

1928 m. gegužės 25 d. ir 1938 m. vasario 11 d. (įsigaliojo gegužės 12 d.) buvo priimtos nuolatinės Lietuvos Valstybės Konstitucijos. Sovietinės okupacijos metais Lietuvoje galiojo 1940 m. rugpjūčio 25 d. ir 1978 m. balandžio 20 d. Konstitucijos. Po Nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d. Aukščiausiojoje Taryboje įstatymu buvo atkurtas 1938 m. vasario 11 d. Konstitucijos galiojimas ir priimtas Laikinasis Pagrindinis Įstatymas. Šiuo metu galiojanti Lietuvos Konstitucija buvo priimta referendume 1992 m. spalio 25 d. Knygos pabaigoje pateikiamos Lietuvos valstybės atkūrimo dokumentų faksimilės, tarp jų ir 1949 m. vasario 16 d. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos deklaracija.

Leidinio sudarytojas, Alytaus kolekcininkų klubo narys Kęstutis Tamulevičius pasidalino išvalgomis apie knygos atsiradimą.

Mintis išleisti knygą gimė prieš 5 metus, siekiant paminėti atkurtos valstybės 100-metį ir tuo pačiu pagrindinį jos įstatymą – Konstituciją. Knygoje pateiktos visos Lietuvos teritorijoje galiojusios Konstitucijos (ir su sovietų okupacijos periodu). Tikslas – vienoje vietoje sukaupti skirtingose santvarkose egzistavusias Konstitucijas, nes tokio leidinio dar nebuvo. Visas kitas Konstitucijas (popierinių leidinių forma) sudarytojas turi savo privačioje kolekcijoje, išskyrus 1918 m. ir 1920 m. Konstitucijas, nes jos atskirais leidiniais nebuvo išleistos (paskelbtos tik „Laikinosiose Vyriausybės žiniuose“, „Lietuvos aide“).

K. Tamulevičiaus nuomone, kiekviena Konstitucija atitiko to laikmečio realijas. Pastebėta, jog Konstitucijos rečiau keičiamos ir papildomos, kai jose būna įrašyti universalūs valstybės valdymo principai.

Renginio metu veikė ir paroda, kurioje eksponuoti Lietuvos valstybės Konstitucijų leidiniai (taip pat pateikiamos ir kitų valstybių Konstitucijos: Sovietų Sąjungos, Rusijos Federacijos, Airijos, Armėnijos, Baltarusijos, Jungtinių Amerikos Valstijų, Ispanijos, Italijos, Lenkijos, Škotijos), pašto ženklai, metaliniai ženkliukai, monetos, vokai. Viskas susiję su K. Tamulevičiaus originaliu hobiu – kolekcionuoti Konstitucijas.

Knyga „Lietuvos Valstybės Konstitucijos (su okupaciniu laikotarpiu) 1918–1992 m.“ yra unikali, nes Lietuvoje tai pirmasis toks leidinys, kuris bus naudingas ne tik istorijos tyrinėtojams, bet ir studentams, galbūt netgi Seimo nariams...

Gintaro Lučinsko nuotr.

Drožiniui, kaip ir medžiui, reikia laiko pribrešti

JURGITA STANKAUSKAITĖ

Ne kiekvienas menininkas nori būti vadinamas menininku arba drožėjas drožėju. Tiesiog. Kuklumo skraiste apsigaubęs žmogus nenori būti įvardijamas, kaip nors išskiriamas iš minios, iškeliamas arba ryškesnėmis spalvomis nudažytas paprastas kaimo žmogus. O kuklumo lietuviams netrūksta. Ir tiems, kurie nuo seno gyvena etninėse Lietuvos žemėse. Čia gyvena tiek įvairūs žmonės, kiek įvairus visas pasaulis, tačiau margumyne atrandamos nekasdienių savybių asmenybės.

Punsko valsčiaus kaime – Kreivėnuose gyvena Jonas Makauskas. Turbūt nėra tokio brandaus amžiaus žmogaus, kuris jo nepažintų. Vieni Joną vadina drožėju, skulptoriumi, staliumi, menininku. Jis prieštarauja, teigdamas esąs tiesiog kaimo žmogus, mėgstantis darbą su medžiu. J. Makauskas dirba įvairius darbus, bet tarp jų jaučia pareigą ir

norą rūpintis savo motina. Taip kas dieną keliauja tarp savo gimtųjų namų ir Vyšniauskų sodyboje įkurtos dirbtuvės.

Jeigu kas nors norėtų akis pagauti arba bent pasidomėti, kokius meninius darbus yra sukūręs J. Makauskas, užėjęs pas jį į dirbtuvę labai nustebtų. Jis kuria žmonėms ir jiems viską atiduoda. Nėra nei vieno jo rankomis sukurtu kūriniu, kuris puoštų Jono darbo vietą. Nebent tai būtų medžio gabaliukas, kuriame matytųsi įplovimai, įdūrimai ir kitokie drožiniai o

Drožinys, skirtas XV tautinių mažumų susitikimams

Drožinys, skirtas X chorų šventei

o kitų namuose. Jo medžio drožiniai išsibarstę po visą kraštą. Ruošiantis parodai, paprašyta Jono atnešti savo darbų, tačiau jis tik gūžtelėjo pečiais ir tarė: „Tai kad aš jų nei vieno neturiu.“ Teko surinkti darbus iš įvairių vietų, nukabinti nuo senų namų sienų ir pasiskolinti iš moderniai įrengtų šeiminių būstų. Tą patį ir aš išgirdau, paprašiusi leidimo nufotografuoti kelis jo darbus.

J. Makauskas domisi virtualiuoju pasauliu, dažnai semiasi iš jo žinių ir ieško formų savo darbams. Tad norinčiuosius apžiūrėti jo kūrinius kviečia užmesti akį į telefoną, kuriame netrūksta Jono darbų fotografijų. Tokiu būdu įamžina rankų darbus, pasilieka kaip pavyzdį į jo dirbtuvę atvykstantiems svečiams pažiūrėti.

Jungtos Stankeuskaitės nuotr.

Jono Makauskas drožinys Jonuškų iš Vesalavo namuose

Taip sukaupia skaitmeninė medžiaga patvirtina jo pasakojimus, kad kuria įvairios tematikos drožinius. Nepaprasto kruopštumo, kantrybės, vaizduotės ir meilės medžiui reikalauja tradicinėmis formomis išpuošti dekoratyviniai drožiniai. Juose galima išvelgti rūtos ar ažuolo lapelių, saulės spindulių, žvaigždučių, bičių, korių, muzikinių instrumentų formų, gėlių žiedlapių ir daug kitų aštriais arba apvaliais kampais figūrų. Vienur įpinamas vardas, kitur skaičius, o trečioje vietoje perskaitoma iš literatūros kūrinio pasiskolinta graži citata. Jonas drožinėja paveikslus: šventųjų atvaizdus, bažnyčias, sodybas. Jis dažnai padeda išspręsti Punsko parapijos klebono dilemas, susijusias su trandžių suėtais senų bažnyčios pilorių pamatu, vargonų, klausyklų elementais. Taip pat yra pagaminęs gražių medinių vazų, šeimos genealoginių medžių, padėkų, pramogų ir poilsio centro

„Šilainė“ iškabą, nuorodų (pavyzdžiui, kelio nuorodą į Juozo Vainos muziejų Lietuvių kultūros namuose). J. Makauskas sako, kad jis labiau linkęs save vadinti staliumi. Ir nedrąsiai pripažįsta, jog jam net labiau patinka dirbti staliaus darbus. Tai Jonui labiau prie širdies, kadangi jo tėvas buvo puikus medienos dirbinių meistras, turėjęs staliaus dirbtuvę ir kalvę. Mediena patraukė ne vaikystėje, o jau kūdikystėje. Jonas sugebėjo pirmisiais dantukais lopšį apgraužti, o paūgėjęs stalo kojas dantimis patrupinti. Sulaukęs penkerių, pirmąjį suoliuką sukaldė, po to šaukštą nudrožė, inkilus ir dėžutes padarė, dvylikos metų šuns būdą sukaldė, o dar vėliau, prisižiūrėjęs, kaip dirba tėvas, pats ėmėsi panašių darbų. „Kazkada reikėję duris, langus ar laiptus gaminti. Dabar niekam tokių daiktų nereikia“, – pasakojo J. Makauskas. Drožiniais nusėtu keliu Jonas pradėjo eiti visiškai atsitiktinai. „Man čia taip patys žmonės padarė, – sakė. – Žinodami, kad mėgstu darbą su mediena, turiu įrankių ir dirbtuvę, pradėjo kreiptis dėl visokių drožinukų. Kai pabandžiau ir išėjo, o žmonėms patiko, tai taip ir netyčia prilipto.“ Pasirodo, kad Jono tėtis buvo diplomuotas stalius, bet ir senelis nemažai „medzokų“ prigaminęs. Tad nieko keista, kad ir Jonui mediena turėjo išskirtinį kvapą, traukiantį prie jos prisiliesti darbštaus lietuviu rankomis.

Į jį kreipiasi ne tik mūsiškiai, bet ir neeiliniai asmenys, pavyzdžiui, senoviškų laikrodžių kolekcionierius iš Lietuvos. „Jis senus laikrodžius nusiperka ir atneša man, kad ten kokį trūkstantą elementą nudrožčiau ir

tinkamai priklijuočiau. Būna, kad trūkstantą metalinę kojelę prašo mažesnę pagaminti iš medžio“, – kalbėjo Jonas. Retkarčiais susitikus su įvairiais žmonėmis išaiškėja artimesni ir tolimesni giminystės ryšiai. Smagu būna atrasti giminaičių Lietuvoje.

J. Makauskas turbūt nėra niekam, prašiusiam pagaminti drožinį, atsakęs, tačiau pripažįsta, kad sunkiausia būna, kai darbas turi būti atliktas per gana trumpą laiką. „Vienas gali palaukti, o kitas skubina. Ir kai susideda keli darbai, tai jau būna sunku. Kai laisvai dirbu, pamaži, neskubėdamas, tada darbas eina ir išeina“, – susirūpinęs pasakojo Jonas. Tiesa, kad meniškios sielos žmonėms reikia laiko, o kartais ir atodūsio nuo pradėto darbo, kad naujai būtų galima prie jo prisėsti. J. Makauskas pats yra teigęs, kad atliekant tokius darbus reikia pasidaryti pertrauką – užsiimti kitokia veikla arba geriausiai išvažiuoti, kad kuriama, sakykim, skulptūrėlė atsivertų kitokiomis spalvomis,

J. Makauskas drožinys (padėka tėvams) Batvinskių namuose

Jurgitos Stankauskaitės nuotr.

Drožinys, skirtas XX vaikų teatrų festivaliui

„parodytų“, ko jai trūksta. „Turiu atidėti darbą, kad po kelių dienų sugrįžęs prie jo pamatyčiau, ko jam reikia.“ O kad pamatyti, ko reikia, pirmiausia Jonas turi ilgą medienos paruošimo kelią nueiti. Neužtenka girioje nukirsti medį ir parsinešus skutinėti. J. Makauskas kruopščiai renkasi medieną. Dažniausiai ją perka ir parsiveža iš kitų Lenkijos regionų arba Lietuvos. „Nenukirsi prie namų augančios liepos. Tokia bus netinkama, išsiraičiusi, šakota, dažnai vidus išpuvęs, mauruotas, turi „sūaugas“. Tai turi būti girios medis,

turintis ilgą ir tiesų kamieną“, – sakė Jonas. Beje, liepa yra minkšta, todėl ji tinkamiausia drožinėti. Patvariausias yra ąžuolas, o už jį dar tvirtesnis maumedis, idealus medis lauko skulptūroms. Parsivežtą liepą reikia bent metus, o ąžuolą dešimt metų laikyti kluone, užtikrinant gerą vėdinimą. Po to medis nešamas į pirtį, kad išdžiūtų. „Taikosi, kad patys eidami į pirtį gerai išsikaitiname. Sveika ir smagu. Vėliau į dar karštą pirtį sunėšu medieną. Tokią tenka kelis kartus padžiovinti, kad būtų 10 ar 8 procentų drėgmės.“ Paklaustas, ar turi įrangą drėgmei matuoti, nusišypsodamas sako, kad jam tokių daiktų nereikia. Tiek metų išdirbęs, žvilgtelėjęs į medieną mato, kokia jos drėgmė. Labai retai tenka pasikliauti

papildoma įranga.

Prakalbus apie įrangą, verta paminėti, kad J. Makauskas savo reikmėms yra pasigaminęs metalinių įrenginių, pavyzdžiui, medžiui apdirbti, išpjaustyti, dulkes susiurbti, malkas skaldyti, stakles ir daug kitų, kurių Jonui reikėjo įvairiems darbams nudirbti. Geležinių įrankių gamyba jam nėra svetima. Tėvas įpūtė Jonui kalvystės gebėjimų. Mat jis arklius kaustė. Visa tai Jonui praverė, pavyzdžiui, drožinėjimo kaltukams pasigaminti.

„Iš tokio darbo pinigų nepadarysi ir šeimos neišmaitinsi“, – pasakojo Jonas. Tai yra pomėgis, reikalaujantis didžiulio užsispyrimo ir noro įgyvendinti užsakovų norus, fantazijas, paprastesnius ir sudėtingesnius pageidavimus. O užsakovų mūsų krašte netrūksta ir vis pasibeldžia į J. Makausko dirbtuvės duris, trokšdami gimines ir artimuosius apdovanooti savo kraštiečio puikiais medžio dirbiniais.

Jurgitos Stankauskaitės nuotr.

Drožinys prie Lietuvių kultūros namų

Jurgitos Stankauskaitės nuotr.

Jono Makausko kaltukai

Šventasis Akiplėša – degęs meile Dievui, Švč. Mergelei Marijai ir artimui

KUN. JAROSLAV KALINOVSKIJ

2020 m. spalio 3 d. teko dalyvauti švento gyvenimo kunigo, kankinio, gretimų Rudaminos ir Šlavantų parapijų klebono Juozo Zdebskio sužalojimo 40-ųjų metinių minėjime Eišiškių parapijoje (Vilniaus arkivyskupija). Jo rengėja buvo sesuo vienuolė, politinė kalinė, kun. J. Zdebskio šeiminkutė ir vairuotoja savo jaunystės metais.

Šv. Mišias aukojo Kauno arkivyskupas emeritas, kardinolas Sigitas Tamkevičius SJ, politinis kalinys, tremtinys, artimas kunigo Juozo bičiulis, Marijos radijo direktorius kun. Saulius Bužauskas, mons. Gintas Sakavičius, kun. Vytautas Sakavičius, kun. Antanas Mackevičius. Man teko atlikti kardinolą lydintį ceremonieriaus pareigas. Šv. Mišiose giedojo ir skaitinius skaitė iš Vilniaus atvykę „Karūnkos“ giesmininkai. Sakydamas pamokslą kardinolas S. Tamkevičius atkreipė dėmesį į kun. J. Zdebskio šventą gyvenimą, meilę ir atsidavimą artimui.

Po šv. Mišių pašventintas kelio Valkininkai–Eišiškės–Varėna sankryžoje (kur įvyko autoavarija) patatytas atminimo kryžius.

Kun. J. Zdebskis dienoraštyje rašo: „Labai norisi išeiti iš kalėjimo, tačiau, jei aš čia esu Dievo valia, tai reiškia, kad per greitai iš čia išėjęs nebūsi laimingas. Iš tikrųjų kunigui būti tarp šių žmonių visiškai ne pralaimėjimas. Juk tai kaip tik žmonės, į kuriuos nei žodžiu, nei knyga prakalbėti jau neįmanoma.“

Tylos Bažnyčia J. Zdebskio netenkinno. Taigi 1968 m. jis su S. Tamkevičiumi ir kitais veiklesniais kunigais pradėjo

rinkti parašus po pareiškimu dėl vis blogėjančios padėties Kauno kunigų seminarijoje. Vėliau šis raštas atsidūrė Vilniaus čekistų rankose ir tapo vienu iš pirmųjų puslapių J. Zdebskio operatyvinio stebėjimo byloje.

1969 m. vasarį LTSR Religijų reikalų tarybos įgaliotinio įstaiga atima iš jo kunigo registracijos pažymėjimą. Tai reiškia, kad viešai eiti ganytojo pareigų J. Zdebskis nebegali. Jam drauge su tokių pat sankcijų susilaukusi S. Tamkevičiumi skubiai tenka ieškoti kito darbo – kitaip abu rizikuoja būti įkalinti už veltėdžiavimą, o tai jau buvo nutikę ne vienam KGB persekiojamam sovietų disidentui. Taigi drauge su S. Tamkevičiumi apsigyvenęs Prienuose J. Zdebskis įsitaisė darbininku rajono melioracijos valdyboje. Savo religinės veiklos kunigas nenutraukė, bet važinėdavo po Lietuvą ir vesdavo rekolekcijas. Maža to, valdžiai smaugiant oficialią kunigų seminariją, dvasininkas ėmė organizuoti slaptą kunigų seminariją ir tapo neoficialiu tos pagrindžio seminarijos rektoriumi. Jis pasirinko gyvenimą neturte, davė neturto įžadus. Po mirties dekanas stalčiuose nerado pinigų, tik akmenėlių. Jam buvo būdingas neeilinis pamaldumas: kasdienis pusvalandžio mąstymas ir Kryžiaus kelias net vėlai naktį, pasiaukojimas Švč. Mergelei Marijai pagal šv. Liudviką Monfortietį, pamaldumas į šv. Teresėlę.

Kunigas J. Zdebskis gimė 1929 m. gegužės 10 d. Naujienų kaime, Krosnos parapijoje, Marijampolės apskrityje. 1936–1941 metais jis mokėsi Naujienų pradinėje moky-

kloje. 1941–1948 m. mokslus tęsė Marijampolės gimnazijoje. Ją baigęs, 1948 m. rudenį įstojo į Kauno kunigų seminariją. 1952 m. rugsėjo 21 d. vyskupo Kazimiero Paltaroko buvo iššventintas kunigu. 1953 m. birželį baigė seminariją ir liepos pradžioje paskirtas į pirmąją tarnystės vietą – Šiluvos parapiją vikaru. Vėliau jam teko kunigauti daugelyje Lietuvos vietų – Kaune, Prienuose, Rudaminoje ir kitur.

Jau kunigystės kelio pradžioje, iš karto po kunigų seminarijos baigimo 1953 m., J. Zdebskis pradėjo aktyvią šviečiamąją veiklą, rūpinosi nelegalios religinės literatūros platinimu. Suburdavo religinius jaunimo būrelius, o nuo 1957-ųjų organizavo nelegalios religinės literatūros spausdinimą ir platinimą. KGB pareigūnai atkreipė dėmesį į aktyvią jauno kunigo veiklą, jį dažnai sekėdavo. 1964 m. lapkričio 23 d. J. Zdebskis už vaikų katekizavimą nuteisiamas ir jam skiriama vienerių metų įkalinimo bausmė. Kalėjo Lukiškių kalėjime, vėliau perkeltas į Rusų gatvėje esančią pataisos darbų koloniją. Grįžęs iš kalėjimo, buvo paskirtas į Leipalingio parapiją. 1970 m. pavasarį kartu su Petru Plumpa ir Loreta Paulavičiūte ieškojo spausdinimo darbams tinkamos vietos Dzūkijos miškuose, apžiūrėjo vieną atkampią sodybą, tačiau ji tokiems darbams netiko, nes nebuvo elektros. Tada J. Zdebskis su savo pagalbininkais važinėjo po kitas vietas, apžiūrinėdami nuošalias sodybas, kur būtų galima įrengti slaptavietes nelegaliai literatūrai laikyti, įvairiuose miesteliuose ieškojo tinkamų vietų.

Centre kunigas Juozas Zdebskis

1971-aisiais J. Zdebskis vėl areštuojamas ir teismas jam skiria vienerių metų laisvės atėmimo bausmę.

Daug laiko ir pastangų kunigas J. Zdebskis skyrė misionieriškai veiklai. Į misijas ėmė keliauti nuo 1972 m. Vykdamas į Pavolgį, Sibirą, Kazachstaną, Gruziją, Armėniją, Uzbekiją. Ilgų misijų metu kunigas bendraudavo su vietos katalikais, jiems atveždavo religinės literatūros, atlikdavo įvairias apeigas. Šiuose kraštuose gyveno nemažai katalikų. Dauguma jų buvo vokiečių, lenkų, lietuvių kilmės. Didžiąją katalikų dalį sudarė vokiečiai. Tuo metu Kazachstane gyveno apie milijoną vokiečių, nemažai jų gyvenę Pavolgyje, Uzbekijoje, Sibire. Katalikų kunigų tuose kraštuose buvo labai mažai. Kazachstane jų dirbo dešimt, Uzbekijoje – vienas, net visame Sibire (Novosibirske) irgi buvo tik vienas kunigas. Tuo metu jau buvo susiformavusi misijų metodika – iš pradžių į reikiamą vietą nuvykdavo seserys vienuolės parengti tikinčiųjų krikštui, Atgailos sakramentui, jungtuvėms, o po kokios savaitės ten atvykdavo ir kunigas J. Zdebskis. Visos apeigos dažniausiai vykdavo

vakarais ir naktimis, nes dienomis žmonės dirbo. Vieną naktį būdavo dirbama vienoje vietoje, kitą – kitoje, po to keliaujama dar kitur. Kai kuriose kelionėse J. Zdebskį lydėdavo kunigas K. Brilius. Būdamas Sibire, J. Zdebskis aplankydavo ir lietuvius tremtinius, bendraudavo su Nijole Sadūnaite. Tremtiniam jis atveždavo ir perduodavo Lietuvoje surinktus pinigus, įvairių knygų. N. Sadūnaite tuo metu buvo tremtyje Sibire, Bogučianuose. J. Zdebskis Sadūnaitę aplankė keturis kartus. Kelis kartus susitiko ir su Juliumi Sasnausku, buvusiu tremtyje Tomsko srityje. Kunigas Juozas nuvykdavo ir pas kalėjimuose kalinčius politinius kalinčius. 1976 m. aplankė Petrą Plumų, lankydavo Balį Gajauską, Vladą Lapienį, nuvyko ir pas sovietinėje kariuomenėje Kazachstane tarnaujantį būsimą kunigą Robertą Grigą.

J. Zdebskis XX amžiaus aštuntajame dešimtmetyje aktyviai įsitraukė į tikinčiųjų teisių gynimo veiklą. 1978 m. lapkričio 23 d. buvo įkurtas Katalikų komitetas tikinčiųjų teisėms ginti. Jo veikloje kartu su kunigu J. Zdebskiu aktyviai dalyvavo dvasininkai: Jonas Kauneckas,

Sigitas Tamkevičius, Alfonsas Svarinskas, Algimantas Keina, Vincas Valavičius, Kazimieras Žilys, Leonas Kalinauskas, Jonas Boruta, Vaclovas Stakėnas, Petras Dumbliuskas ir Antanas Gražulis. Šio komiteto tikslas buvo atkreipti dėmesį į tikinčiųjų persekiojimus. 1983 m., J. Andropovui tapus TSKP CK generaliniu sekretoriumi, sustiprėjo įvairių religinių organizacijų persekiojimai. 1983-ųjų

sausio mėnesį suimtas kunigas A. Svarinskas, gegužės mėnesį – kunigas S. Tamkevičius. Įvyko ir šių kunigų teismai. Abiem buvo skirta ilgo kalėjimo bausmė. Kai kurie kunigai buvo kviečiami į KGB būstines, jiems grasinta. Represijos gerokai susilpnino minėto komiteto veiklą. KGB pareigūnai brutaliai elgėsi ir su komiteto veiklai prijuočančiais tikinčiais, jiems grasindavo, mušdavo, pradurdavo jų automobilių padangas. Suėmus pagrindinius vadovus, būtent J. Zdebskis ėmėsi iniciatyvos atgaivinti aktyvią komiteto veiklą. Jis kartu su J. Boruta ir dar keliais kunigais užsiėmė nelegalios literatūros platinimu, rengdavo pasitarimus, organizavo jaunimo stovyklas.

KGB kunigą J. Zdebskį persekiojo. Šios žinybos dokumentuose jis buvo įvardijamas „Akiplėšos“ slapyvardžiu. KGB pareigūnai jį dažnai sekėdavo. Kunigo aplinkoje veikė bent keli agentai. Dvasininkas buvo sunkiai sužalotas ir apnuodytas. Galiausiai 1986 m. pradžioje sovietinis saugumas ėmėsi drastiškų veiksmų. J. Zdebskiui važiuojant per Šalčininkų rajoną, Eišiškių–Kalesninkų keliu, prie Valkininkų kryžkelės į jo

automobili trenkėsi pienvežis. Kunigas ir dar vienas jo bendrakeleivis žuvo vietoje, kitas kartu važiuojęs žmogus buvo sunkiai sužeistas. Šio autoįvykio tyrimas buvęs paviršutinis, visą tyrimo eigą kontroliavo KGB. J. Zdebskio bendražygiai suprato, kad už aktyvaus kunigo mirtį yra atsakingas sovietinis saugumas. Kunigo mirtis neatsitiktinė. Per keilolika metų (nuo 1970-ųjų) Lietuvoje buvo nužudyta daug sovietinei valdžiai nepalankių žmonių. Tai kalbininkas prof. Jonas Kazlauskas, rašytojas Raimundas Samulevičius, filosofas Mindaugas Tomonis, kunigas Bronius Laurinavičius ir dar daug disidentų bei aktyvių inteligentijos atstovų.

Kunigas J. Zdebskis sunkiais okupacijos metais buvo švyturys, rodantis kelią į gerį ir meilę. Tai jis paliudijo savo kasdieniu gyvenimu. Su sutiktais žmonėmis dalijosi išmintimi, supratimu, meile. Jo pasakyti žodžiai, pamokymai daugeliui įsiskverbdaavo giliai į širdį ir buvo tarsi gyvojo tikėjimo sėklos, vėliau subrandinusios nuostabius vaisius. Dalis su juo bendravusių jaunuolių pasirinko kunigystės kelią, kiti sustiprino savo tikėjimą, įgijo daug žinių apie tikėjimo tiesų suvokimą. J. Zdebskis nuoširdžiai tikėjo ir pasitikėjo Dievu, skleidė tikėjimo tiesas. Sužinojęs, kad yra šmeižiamas, nesiteisino – viską pavėsdavo Dievui kaip atsidavimo auką už savo ir visų pasaulio žmonių klaidas. Kunigas dažnai kartodavo tokią frazę: „Kiekvieną žmogų, kurį sutinki savo gyvenimo kelyje, sutinki ne atsitiktinai – turi jam ką nors duoti, o gal iš jo gauti.“ Jis dažnai pabrėždavo ir kitą svarbią išvalgą: „Dievą reikia ne įrodyti, o parodyti...“ Mėgdavo cituoti frazę iš Šventojo Rašto: „Iš to visi pažins, kad esate mano mokiniai, jei mylėsite vienas kitą.“ Kristaus žodžiai „Ką padarėte vienam iš mažiausių mano brolių, man padarėte“ buvo kunigo J. Zdebskio gyvenimo credo...

Paliko šį pasaulį lietuviybės puoselėtojas Seinų krašte Vytautas Vilkelis

JANINA MACUKONIENĖ

Rugsėjo 8-ąją Seinų ligoninėje išskankintas ligų ir atskirtas dėl epidemijos nuo artimųjų iškeliavo į amžinybę Vytautas Vilkelis. Sunki negalė prasidėjo prieš 7 savaites, kai netyčia parpuolus lūžo klubo kaulas. Atlikta operacija, bandyta reabilituoti, bet prisipainiojo dar plaučių uždegimas... Ir šios ligos nusilpęs organizmas jau nepajėgė įveikti. Įdomus sutapimas, kad iškeliavo iš šio pasaulio tokią pat dieną, kaip ir jo mama, mirusi prieš 32 metus. Beje, velionis, sirgdamas apie 6 metus nepagydoma Alzheimerio liga, dažnai ją, taip pat senatvėje kentusią dėl šios negalios, minėdavo, sakydamas, kad reikia aplankyti mamą.

Vytautas Vilkelis buvo gerbiamas mūsų krašte visuomenės veikėjas, lietuviybės puoselėtojas, pavyzdingas ūkininkas, geras šeimos tėvas, vyras, senelis. Gimė 1935 m. labai reikšmingą mūsų tautai dieną, vasario 16-ąją, Dusnyčioje. Jo tėvai Petras ir Ona (Talandytė) Vilkeliai, abu gimę ir augę tame pačiame kaime. Vytautas augo su vyresniuoju broliu Juozu (gim. 1932 m.) ir jaunesniąja seserimi Vitale (gim. 1938 m.). Šeima karo metu išvengė repatriacijos, užtat labiau nei daugelis mūsų kraštiečių galėjo įsitvirtinti žemdirbystėje. Ypatingais gabumais mokslui pasižymėjęs brolis Juozas išvyko mokytis. Pasiekė biologijos mokslų habilituoto daktaro laipsnį, profesoriaus titulą, dirbo dėstytoju Medicinos akademijoje Balstogėje, čia sukūrė šeimą ir pasiliko gyventi visam laikui, tik amžinojo poilsio

atgulė gimtosios parapijos kapinėse (1994 m.). Sesuo Vitalė tuokėsi su savo kaimo vaikinu Jonu Liaukevičiumi tą pačią dieną, kaip ir Vytautas su gretimo Žagarių kaimo mergina Aldona Petruškevičiute. Po vestuvių, vykusių 1964-aisiais prie „vieno stalo“, sesuo išėjo į marčias, o Vytautas tapo tėvų ūkio paveldėtoju.

Būsimasis ūkininkas dviem etapais įgijo septynmetės pagrindinės mokyklos pažymėjimą: penkias klases baigė Žagarių pagrindinėje mokykloje, kuri tuo metu buvo pas Dapkevičius, o būdamas jau suaugęs dar dvi klases baigė lankydamas vakarinius kursus suaugusiems, kuriuos organizavo tuometinis Krasnagrūdės pagrindinės mokyklos direktorius Juozas Kubilis. Jau ūkininkaudamas kėlė savo kvalifikaciją ir 1971 m. įgijo kvalifikuoto ūkininko pažymėjimą, kurį sertifikavo Žemės ūkio ir miškininkystės skyrius Balstogėje (PWRN).

Grįžtant į vaikystės ir jaunystės laikus reikia pažymėti, kad Vytautas buvo stropus ir darbštus tėvų pagalbinkas žemės ūkio darbuose, bet jį taip pat viliojo muzika. Groti armonika pamokė Juozas Jančiulis iš Žagarių. Vėliau, įsigijęs akordeoną, jaunas muzikantas grodavo šiuo instrumentu. Savo muzika palinksmindavo jaunimą anais laikais dažnai organizuojamuose vakarėliuose, pagrodavo taip pat kaime vykstančiose vestuvėse.

1953-aisiais pusei metų Vytautas buvo pašauktas „Tarnybai Lenkijai“ („Służba Polsce“), kurią atliko Slupске, o nuo 1955-ųjų dvejus metus turėjo tarnauti kariuomenėje. Įgijo

Vilkelių vestuvinė nuotrauka

Iš šeimos archyvo

Aktyviai šioje veikloje dalyvaudami Vytautas Vilkelis ir Aldona Petruškevičiūtė susidraugavo ir pamilo vienas kitą. Būsima žmona buvo už Vytautą keletą metų jaunesnė, puiki dainininkė, vaidintoja, siuvėja.

Jauni žmonės sukūrė darniąšeimą, kuri, ištvėrusi visus laiko ir likimo išbandymus, laimingai sulaukė auksinių vestuvių. Jas iškilmingai atšventė 2014-aisiais. Vilkeliai sulaukė trijų sūnų: Vytauto, Prano ir Algirdo. Visi jie, nepaisant nemažo nuotolio, baigė Punsko lietuvišką licėjų. Visi toliau mokėsi aukštosiose mokyklose – vyresnieji Lenkijoje, jauniausiasis Algirdas Lietuvoje. Sūnūs sukūrė lietuviškas šeimas, rūpinasi savo vaikų tautiniu ugdymu, sekdami tėvų pėdomis, noriai dalyvauja lietuviškoje veikloje.

Vytautas buvo labai darbštus ir pavyzdingas ūkininkas. Jam ūkininkaujant dar padidintas Vilkelių

dirbamos žemės plotas, įsigyta ir gražiai prižiūrėta žemės ūkio technika, perstatyti visi ūkiniai pastatai ir pastatyti net du gražūs gyvenamieji namai: vienas Seinuose, kuriame gyvena sūnaus Vytauto šeima, ir kitas, puošiantis Dusnyčios kraštovaizdį – gimtojoje sodyboje.

Ūkininkaudami (iš pradžių padedant tėvams ir dėdei Vladui, vėliau saviems vaikams) Vytautas ir Aldona Vilkeliai laikė karves, pieną vežiojo į Aradnykų pieninę, papildomai augindavo ir kiauliu, ir galvijų parduvimui. Tam tikru metu ėmė auginti avis, o kai tai tapo visiškai nepelninga, vėl grįžo prie mišraus ūkininkavimo. 1978 m., turbūt tada, kai augino avis, Vytautas Vilkelis buvo apdovanojamas Bronziniu nuopelnų kryžiumi už nuopelnus žemdirbystei. Dvi kadencijas ėjo valsčiaus tarėjo pareigas. Vytautas kaip namų šeimininkas ir visuomeniniame darbe buvo labai pareigingas ir reiklus tiek sau, tiek kitiems. Darbštumo ir tvarkingumo dirbant mokė taip pat savo vaikus. Gal dėl to Vilkelių kieme ir kiekvienam kampely pavyzdinga tvarka, niekur jokie nereikalingo šapelio. Žemės ūkio mašinos gražiai prižiūrėtos ir visos turi savo vietas garažuose.

kapralo laipsnį. Vytauto jaunystės laikais Žagarių ir Dusnyčios kaimuose klestėjo meno saviveikla. Žagarių, o vėliau naujai pastatytoje Krasnagrūdės mokykloje po pamokų rinkdavosi jaunimas, kuris vadovaujant J. Kubiliui mokėsi dainų, ruošė vaidinimus, taip pat noriai mokėsi sodininkystės, daržininkystės dalykų, maisto gaminimo. Su meno programomis, kurios buvo ruošiamos lietuvių, lenkų ir kažkiek rusų kalbomis, jaunieji savi-veiklininkai pasirodydavo vietiniams gyventojams, vykdavo į tolimesnius lietuviškus kaimus, taip pat buvo kviečiami į oficialias valstybines šventes ar kitokius renginius, kur kartais reikdavo, demonstruojant internacionalizmą, padainuoti taip pat rusiškai.

Vilkeliai su sūnumi Pranu ir jo šeima

Iš šeimos archyvo

Vilkelių bendro gyvenimo 50-metis

Miškely surankiota ir sutvarkyta kiekviena šakelė. Šeimininkas turėjo taip pat menininko gabumą – kermo pakrašty jo rankomis statyta ir išdailinta graži pavėsinė, prie trobos puošnus atminimo akmuo.

Vytautas visada rūpinosi šeimos gerove. Stengėsi užtikrinti vaikams geresnę ateitį, taip pat rūpestingai su žmona senatvėje globojo savo tėvus, kartu gyvenusį dėdę, vėliau pasirūpindavo anūkėliais. Tuo pačiu jam stengėsi atsilyginti ir vaikai. Kai jau buvo kam pavaduoti tėvus ūkio darbuose, sūnus Pranas, gyvenantis su šeima Kanadoje, 2011 m. pakvietė juos dviem mėnesiams į svečius ir suorganizavo ilgą ekskursiją po Kanadą ir JAV. Čia tėvai su sūnaus šeima lankė muziejus, zoologijos ir botanikos sodus, pamatė įdomius gamtos reiškinius ir žmogaus rankomis sukurtus stebuklus. Vytautas labai mėgo keliauti, viskas jam buvo įdomu. Dar anksčiau, kai tik atsirado galimybė nuvažiuoti į Lietuvą, jis mėgdavo savarankiškai pakeliauti ir aplankyti įdomesnes vietas. Jo svajonė buvo pamatyti taip pat Europos

miestus. Šią svajonę pavyko įgyvendinti 2014 m., netrukus po auksinių vestuvių. Vytautas su sūnumis Algirdu ir Vytautu, taip pat anūku Linu išvyko į dviejų savaitių kelionę po Europą. Aplankė Vokietiją, Prancūziją, Šveicariją, Čekiją, pietų Lenkiją – įdomiausius objektus ir vietas.

Mes, Seinijos lietuviai, Vytautui turime visų pirma būti dėkingi už jo ryžtingumą ginant mūsų tautos interesus. Jis buvo aktyvus Lenkijos lietuvių draugijų narys, dažnai renkamas delegatu į LLD ar Šv. Kazimiero draugijos suvažiavimus. Rūpinosi, kad Seinų krašto mokyklose būtų mokoma lietuvių kalba, steigiant Krasnagrūdoje lietuviškas klases teko kartu su juo važinėti po aplinkinius kaimus ir rinkti tėvų deklaracijas. Neabejingas buvo ir lietuvių sielovados reikalams. Švenčiant Žagarių bažnyčios atstatymo 30-metį Vytautui Vilkeliui buvo įteikta padėka už tai, kad priklausė jos atstatymo komitetui. Vilkelių namuose buvo suorganizuotas vyskupo Pauliaus Baltakio susitikimas su Seinų parapijos lietuviais. Vytautas dalyvaudavo

įvairiuose lietuvių organizuojamuose renginiuose ir neatsisakė padėti juos rengiant.

Kaip teigia sūnus Algirdas, skatino jį, dirbantį Vysk. Antano Baranausko fondo valdyboje, rūpintis lietuvių švietimu Seinuose. Buvo narys Seinų krašto lietuvių iniciatyvinės grupės, renkančios tėvų, sutinkančių leisti savo vaikus mokytis į planuojamą statyti mokyklą Seinuose, parašus. Tokiu būdu po metų laiko išsipildė jo antra didžioji svajonė – Seinuose pradėjo veikti moderni mokykla lietuvių dėstomąja kalba (pirmoji jo svajonė – kad sulauktų dienų, kai Lietuva bus vėl laisva, išsipildė 1990 m.). Jis savo vaikams visada kartodavo: „Vaikai! Nebus kalbos, nebus tautos! Tauta gyvuos tik tiek, kiek kalbėsime lietuviškai!“ Todėl visus vaikus leido toliau mokytis į Punsko licėjų. Todėl šiandien visi jo vaikai ir 9 anūakai kalba lietuviškai.

Pritarė žmonos dalyvavimui Durnyčios etnografiniame ansamblyje, kuris veikė 1988–1998 m., ją lydėdavo to ansamblio koncertuose ar išvykose Lenkijoje ir Lietuvoje. Kiek vėliau, kai Seinuose pradėjo veikti naujieji kultūros namai ir juose įsikūrė Seinų „Lietuvių namų“ mišrusis choras „Seinijos aidas“ (vad. Jonas Pavilionis), jis su žmona Aldona papildė choro gretas ir aktyviai dalyvavo koncertinėje veikloje. 2005 m. choras kartu su Seinų „Lietuvių namų“ liaudiškos muzikos kapela „Sainiai“ (vad. Jonas Pavilionis) išleido garsajuostę bei kompaktinę plokštelę „Seinijos žalias kraštas aidai...“. Čia dar kartą galima pasiklausyti puikių Jono Pavilionio aranžuotų ir harmonizuotų kūrinių.

Sunku, kai visam laikui savo kraštą ir gimtąją žemelę turi palikti žmogus, kuris taip labai ją mylėjo, kai reikia jam atsiseikinti su mylima šeima, iškelti iš taip gražiai savo rankomis išpuoselėtos sodybos. Lai Viešpats danguje atlygins už visus gerus Jūsų darbus, Vytautai.

Lietuvos žiniasklaida

2020 10 10–10 22

Kaip visame pasaulyje, taip ir Lietuvos žiniasklaidoje viena iš vyraujančių temų buvo koronavirusas (COVID-19). Susirgimų skaičius, palyginti su pavasariu, labai išaugęs, 200 naujų užsikrėtimo atvejų per dieną jau nieko nestebina, tačiau nėra centrinė valdžia, nėra savivaldybės imtis griežtų priemonių ilgai nesiryžo. Kai kas prognozavo, jog laukiama antrojo Seimo rinkimų turo. Lietuvoje yra nemažai manančiųjų, jog karantinų, draudimų, ribojimų apskritai neturi būti; jie net privalomame kaukių dėvėjime įžvelgia žmogaus teisių pažeidimą. Suvaržymams ypač priešinasi verslas, bet juos galima suprasti.

Susirgimų skaičiui pasiekus 311 per dieną valdžia nutarė imtis veiksmų – didžiausio COVID-19 paplitimo vietose, vadinamosiose raudonosiose zonose, įvedamas karantinas: ribojamas keleivių srautas viešajame transporte, visose viešose uždaroje erdvėse privaloma dėvėti kaukes visiems vyresniems nei šešerių asmenims, valstybės ir savivaldybių institucijose, įstaigose, valstybės ir savivaldybių valdomose įmonėse darbas organizuojamas ir klientai aptarnaujami nuotoliniu būdu arba daliniu nuotoliniu būdu, trumpinamas barų ir kavinių darbo laikas ir t. t.

Kita iš žiniasklaidos dėmesio lauko neišnykstanti tema – rinkimų į Seimą pirmasis turas ir prognozės antrajam. Primename, jog piliečiai renkasi ir iš partijų (daugiamandatė apygarda), ir iš konkrečių kandidatų sąrašo. Jei „pagal pavardes“ nėra vienas kandidatas apygardoje nesurenka daugiau kaip 50 proc. balsų, vyksta antrasis turas (šįmet – spalio 25 d.). Pirmajame rinkimų etape iškart išrinkti tik 3 būsimi parlamentarai iš renkamų 71.

Pirmasis turas iš partijų

sėkmingiausias buvo Tėvynės sąjungai-Lietuvos krikščionims demokratams (TS-LKD), o jų atstovė Ingrida Šimonytė, kuri įvardijama kaip galima būsimos Vyriausybės vadovė, buvo viena iš trijų į Seimą išrinktų pirmajame ture. Palyginti nebloggeriai pasirodė ir dabar daugumą parlamente turinti Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga (LVŽS), nors iki 2016 m. rinkimų rezultatų – toloka.

Jau aišku, kad parlamente tikrai nedirbs tokie politikai, kaip tam tikru laiku premjeru buvęs Gediminas Kirkilas, Seime praleidęs 28 m. Rimantas Dagys, paskutiniaisiais metais išgarsėjęs susisiekimo ministras Jaroslavas Narkevičius.

Nesėkmingi rinkimai šįkart buvo Lietuvos lenkų rinkimų akcijai-Krikščioniškų šeimų sąjungai (LLRA-KŠS), vadovaujamai Valdemaro Tomaševskio, kuri nesurinko reikiamų 5 proc. balsų, kad patektų į Seimą. Tačiau čia taškas dar nepadėtas: paaiškėjo, jog vienoje rinkimų apygardoje, kurioje kandidatavo ir liko trečia LLRA-KŠS atstovė Renata Cytacka, užfiksuota nemažai balsų skaičiavimo pažeidimų. Dėl to partija kreipėsi į Vyriausiąją rinkimų komisiją (VRK), kuri vėliau nušalino apygardos rinkimų komisijos pirmininką, o V. Tomaševskio partijos skundo nagrinėjimui sudarė komisiją. Perskaičiaus balsus šiek tiek pasikeitė jų pasiskirstymas tarp kandidatavusiųjų, tačiau du geriausiai pasirodę ir į antrąjį turą išėję kandidatai liko tie patys.

Anot portalo lrytas.lt, „eksperimentų teigimu, mažėjantis LLRA-KŠS palaikymas turi aiškias priežastis, susijusias ir su darbu valdančiojoje koalicijoje, ir su galimai netinkamu rinkėjų atstovavimu.

<...> Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) docentas, politologas Andžejus Pukšto atkreipė dėmesį, kad didelis žemės drebėjimas, vertinant LLRA-KŠS pasirodymą pirmajame rinkimų ture, neįvyko, nes ši politinė jėga visada laviruodavo aplink 5 proc. rinkėjų palaikymo ribą.

„Yra tendencija, kad ši partija po truputį, nuosekliai praranda savo rinkėjus. Tą matėme ir per paskutinius savivaldos rinkimus.

Jiems sekasi mobilizuoti rinkėjus kaimiškuose rajonuose, tai ryškiau Vilniaus ir Šalčininkų rajonuose. Žymiai blogiau jiems sekasi vienyti rinkėjus Vilniaus mieste. Labiau išsilavinęs ir sėkmingesnis žmogus nuo jų nususuka“, – LLRA-KŠS poziciją apibrėžė A. Pukšto“.

Mindaugas Jurkynas, VDU Politikos mokslo ir diplomatijos fakulteto profesorius, portale delfi.lt komentare „Pirmo rinkimų kėlinio rezultatai“, tarp kita ko, rašė: „Pirmojo turo daugiamandatėje apygardoje rezultatai leidžia daryti ne vieną preliminarią išvadą.

Lietuvoje, skirtingai nei Europoje ar artimose Lenkijoje ir Estijoje, neiškilo ryškių kraštutinės dešinės bei populistinių partijų, kurios išbalansuoja ir politinę konkurenciją, ir politinę kultūrą.

<...> Konsoliduota demokratija tampa natūralia mūsų politinio gyvenimo dalimi, nes suprantame, kad demokratija yra „vienintelis žaidimas mieste“.

<...> Laisvės partija ir Liberalų sąjūdis pasirodė geriau, nei spėjo sociologai. Apskritai liberalai, prisiskaičiuojant Laisvės ir teisingumo partiją, surinko beveik 18 proc. balsų. Naujos kartos atėjimas ir moralinių bei identiteto klausimų akcentavimas

tampa reikšminga politinių diskusijų dalimi – europietiškejame.

<...> Socialdemokratams, Lenkų rinkiminei akcijai ir Socialdemokratų darbo partijai teks diskutuoti apie partijos lyderių atsakomybę už rinkimų rezultatus ir partijos ideologinį bei organizacinį veidą – antro turo rezultatai pernelyg neišgelbės.

<...> Prieš antrą turą politinės partijos ieškos draugų. Pagrindinė konkurencija suksis apie dvi ašis: konservatorius ir valstiečius.“

Rinkimų rezultatus įvertino ir ekonomistai.

„Lietuvos laukia didelis posūkis iš kairiosios į dešiniąją politiką“. Taip pavadintame straipsnyje portalas lrytas.lt, remdamasis naujienų agentūra BNS, rašė: „Galima įžvelgti aiškia tendencija, kad liberalios idėjos Lietuvoje nei mirusios, nei merdėja. Apskritai žiūrint į tai, kiek daug balsų gavo už ekonomines ir asmenines žmogaus laisves pasisakančios partijos, tokius rinkimų rezultatus būtų galima pavadinti liberalizmo renesansu Lietuvoje“, – BNS sakė ekonomistas Nerijus Mačiulis. Pasak jo, liberalių partijų sėkmė rodo, kad gyventojai tikisi daugiau ekonominių laisvių ir mažesnių mokesčių.

<...> Stebėtinais geras dešiniųjų – (TS-LKD), Lietuvos liberalų sąjūdžio ir Laisvės partijos – pasirodymas pirmajame Seimo rinkimų ture leidžia prognozuoti, kad Lietuvos laukia pakankamai didelis posūkis iš kairiosios į dešiniąją politiką. Taip teigė ekonomistas Zygimantas Mauricas.

<...> „Naujos Vyriausybės, kad ir kokios politinės jėgos ją suformuotų, laukia pakankamai dideli iššūkiai, nes reikės spręsti kitų metų biudžeto klausimus, visų pirma susijusius su valstybės skola ir viešųjų finansų deficito valdymu. Panašu, kad šių metų pabaigoje galima priartėti prie 2 mlrd. eurų viešųjų finansų skylės, o kiti metai, bent jau pirmoji jų pusė, žvelgiant į pandemijos situaciją, neatrodo, kad

būtų geresni. Manau, tai reikalaus iš naujosios valdžios labai daug korektūrų ir prisitaikymo prie esamos situacijos“, – BNS sakė finansų analitikas Marius Dubnikovas.“

Vis dėlto šioji tokia ramybė, atsiradusi po pirmojo rinkimų turo, sudrumstė netikėta žinia: LLRA-KŠS su skundu kreipėsi į VRK, prašydama pripažinti negaliojančiais Seimo spalio 11 d. vykusius rinkimus daugiamandatėje rinkimų apygardoje: dėl nesėkmės rinkimuose V. Tomaševskis apkaltino visuomenininką Andrių Tapiną.

Skunde VRK nurodoma, kad nuo šių metų rugpjūčio prasidėjo „precedento neturinti Andriaus Tapino ir jo valdomos VšĮ „Laisvės TV“ kampanija, kuria buvo siekiama viešai skleidžiant neigiamą informaciją diskredituoti LLRA-KŠS ir jos pirmininką Valdemarą Tomaševskį tam, kad LLRA-KŠS nepatektų į Seimą, t. y. neperžengtų 5 proc. visų dalyvavusių rinkėjų balsų“.

„Laisvės TV“ įkūrėjas A. Tapinas socialiniame tinkle „Facebook“ prieš Seimo rinkimus paskelbė akciją „Viso gero, Voldemortai“, ragindamas piliečius aktyviai dalyvauti rinkimuose, kad mažėtų procentinė LLRA-KŠS balsų dalis, nurodė sąskaitą, į kurią pervedant pinigus buvo galima paremti kampaniją.

Vėliau feisbuke buvo paskelbta, kad už dalį iš surinktų 15 tūkst. eurų išspausdinta 300 tūkst. vienetų leidinio „Viso gero, Valdemarai?“

„Deja, pas mus rinkiminėje kampanijoje atsirado tokių veikėjų, kažkokių grupių, kurie nepaisė jokių įstatymų, dideliais mastais platino reklaminę medžiagą, leidinius, platino vaizdo klipus. <...> Tenka tik apgailestauti, kad Europos Sąjungos demokratinė valstybė Lietuva neužkirto kelio tokiems šurkštiesiems pažeidimams, neteisėtiems veiksams“, – žurnalistams sakė V. Tomaševskis.

„Tomaševskis griebiasi šiaudo – reikalauja rinkimų rezultatus skelbti

negaliojančiais, kreipsis į Strasbūrą“, – komentuodamas LLRA-KŠS veiksmus rašė portalas tv3.lt. „LLRA-KŠS tvirtina, kad, sulaukusi sau nepalankaus sprendimo, partija ketina kreiptis ne tik į Lietuvos, bet ir Europos teismus.“

„Laukiame, kad darbo grupė, kuri turi būti nedelsiant sudaryta, galų gale apsvartys visus tuos skundus ir faktus. VRK priims atitinkamą sprendimą. Jeigu jis netenkins mūsų, bylinėsime teismine tvarka ir jau tam ruošiamės. Ruošiamės taip pat bylinėtis už mūsų valstybės ribų“, – tvirtino V. Tomaševskis.“

Brangus Pijau,

*Nuoširdžiai Tave sveikiname
Gimimo dienos proga,
Kuri metuose yra tik viena.*

*Linkime dovanos brangios,
Daug Dievo palaimos
Ir sveikatos geros.*

*Neliūdėk, kad rudenio vėjai kaukė.
Jie Tave gyventi šaukė,
Gyventi prasmingai ir ilgai.*

*Lai krintantys rudens lapai
Meilės ir laimės gintarais pavirs
Ir jaunystę vis primins.*

*Kiek dainų išdainuota
„Vienybės“ klube „Ančios“ sambūryje.
„Suvalkietį“, „Aušrą“ Tu skaityk,
Jautrią širdį nuramink.*

Gimtadienio proga nuoširdžiai sveikina

M. ir Č. Savickai su šeima